

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Odborné vzdělávání v kontextu preferencí při volbě povolání v době
pandemie Covidu a v předcházejícím období

Vocational training in the context of career preferences at the time Covid
pandemic and in the previous period

Ing. Martin Januška

Vedoucí práce: PhDr. Ivo Syřiště, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pedagogiky pro střední školy a vyšší odborné školy

Odevzdáním této diplomové práce na téma Odborné vzdělávání v kontextu preferencí při volbě povolání v době pandemie Covidu a v předcházejícím období potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Šemnice 14. 04. 2022

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval svému vedoucímu diplomové práce PhDr. Ivovi Syřištěti, Ph.D. za odborné konzultace a cenné připomínky při zpracování této práce. Rovněž děkuji mé manželce Kateřině za průběžnou kontrolu, korekci mé práce a podporování po celou dobu studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma Odborné vzdělávání v kontextu preferencí při volbě povolání v době pandemie Covidu a v předcházejícím období se v první části zabývá upřesněním pojmu odborného vzdělávání a následně popisuje vývoj odborného vzdělávání v České republice. Je zde zmiňován současný stav odborného školství s možnostmi ve vzdělávací dráze žáků. Práce je dále zaměřena na sociálně-psychologické pojetí ve volbě povolání u žáků. Jsou uvedené faktory a aktéři, kteří do volby povolání vstupují. Empirická část práce řeší preference ve volbě povolání v odrazu Covidové doby. Jsou zjišťovány měnící se preference u žáků, kteří vstupují na trh práce. Diplomová práce ověřuje předpoklady o změně preferencí při volbě povolání a ty jsou zjišťovány na základě dotazníkové metody. Dotazníky byly rozesílány žákům středních odborných škol v Karlovarském kraji. Vnímání preferencí ve volbě povolání u žáků bylo zjišťováno také u učitelů středních odborných škol ve stejném kraji. S učiteli byly vedeny polostrukturované rozhovory. Z výzkumného šetření je zřejmé, že v Covidové době se žáci cítili nejistě, nesvobodně a volba povolání jim činila větší obtíže. Většina vyučujících se domnívá, že se preference žáků při volbě povolání v Covidové době nezměnily.

KLÍČOVÁ SLOVA

Odborné vzdělávání, škola, žák, vyučující, volba povolání, kariérové poradenství, Covid

ABSTRACT

The diploma thesis on the topic of vocational education in the context of career preferences during the Covid pandemic and in the previous period deals in the first part with the specification of the concept of vocational education and then describes the development of vocational education in the Czech Republic. The current state of vocational education with opportunities in the educational path of students is mentioned here. The work is further focused on the socio-psychological concept in the choice of profession for students. The factors and actors who enter the choice of profession are listed. The empirical part of the work addresses the preferences in the choice of profession in the reflection of the Covid period. Changing preferences of students entering the labor market are identified. The diploma thesis verifies the assumptions about the change of preferences when choosing a profession and these are determined on the basis of a questionnaire method. Questionnaires were sent to students of secondary vocational schools in the Karlovy Vary region. Perceptions of students' preferences in choosing a profession were also ascertained among secondary vocational school teachers in the same region. Semi-structured interviews were conducted with teachers. From the research, it is clear that in Covid's time, students felt insecure, unfree, and their choice of profession made them more difficult. Most teachers believe that students' career preferences in Covid's time have not changed.

KEYWORDS

Vocational education, school, student, teacher, choice of profession, career guidance, Covid

Obsah

Úvod	8
Rešeršní část.....	9
1 Odborné vzdělávání.....	9
1.1 Realizační formy odborného vzdělávání	9
2 Vývoj odborného školství.....	10
2.1 Profesní příprava před vznikem odborného školství	10
2.2 Nejstarší odborné školy v českých zemích	11
2.3 Období 1918 – 1938	13
2.4 Období v letech 1939 – 1945	14
2.5 Období v letech 1945 – listopad 1989	14
2.5.1 Odborné školství v 50. – 80. letech 20. století	15
2.6 Období po listopadu 1989.....	17
3 Současný systém odborného vzdělávání	18
3.1 Typy škol v odborném vzdělávání	18
4 Sociálně - psychologické pojetí volby povolání u žáků.....	20
4.1 Povolání.....	20
4.2 Práce.....	20
4.3 Profese.....	20
4.4 Zaměstnání.....	21
4.5 Kariéra	21
4.6 Kvalifikace.....	21
4.7 Volba povolání u žáků	21
4.8 Volba povolání v rámci školy.....	22
4.8.1 Kariérové poradenství na středních školách Karlovarského kraje	27
4.9 Volba povolání mimo školu	27

5 Vlastnosti osobnosti při volbě povolání	29
5.1 Motivace.....	29
5.2 Volba a rozhodování.....	30
5.3 Schopnosti	32
5.4 Temperament.....	33
Empirická část.....	36
6 Karlovarský kraj	36
7 Covidová doba	37
8 Metodologie výzkumu.....	39
8.1 Cíle výzkumu.....	39
8.2 Výzkumný problém a otázky výzkumu	39
9 Metody sběru dat.....	41
9.1 Charakteristika výzkumného vzorku	42
9.2 Dotazníkové šetření na školách.....	42
9.3 Rozhovory na školách.....	44
10 Výsledky výzkumného šetření	45
10.1 Dotazníky.....	45
10.2 Rozhovory.....	60
11 Závěr	69
12 Seznam použitých informačních zdrojů	73
Seznam tabulek	80
Seznam grafů.....	80
Seznam příloh.....	82

Úvod

Školství je živým organismem, kde se protíná mnoho světů, zájmů, priorit, potřeb a důležitostí. Každé odvětví našeho školství je důležité a něčím specifické. Žádné z těchto odvětví nelze chápat a hodnotit odloučeně, vždy dochází k nějakému přesahu. Na školství se vždy odráží celospolečenské události. Za poslední dobu je takovýchto událostí celá řada. Diplomová práce bude zaměřena na témata, která školstvím neustále otřásají. Heslovitě se jedná o odborné vzdělávání, volbou povolání a Covidovou pandemií.

Práce bude rozdělena na dvě části. V rešerši bude řešeno odborné vzdělávání, čtenář bude seznamován s vývojem a profesní přípravou žáků v jednotlivých letech. Dále bude popisován současný systém odborného vzdělávání a celkové fungování v této oblasti školství. Následně bude řešena sociálně - psychologická problematika volby povolání u žáků středních odborných škol a vlastnosti osobnosti při volbě povolání.

Empirická část bude věnována vlastnímu výzkumu, který se bude zabývat preferencemi žáků středních odborných škol při volbě povolání v kontextu Covidové pandemie. Preference při volbě povolání budou zjišťovány u žáků, za pomoci dotazníkového šetření na středních odborných školách v Karlovarském kraji. Žákovské preference budou zjišťovány i od vyučujících formou polostrukturovaných rozhovorů. Následně dojde ke komparaci výsledků.

Rešeršní část

1 Odborné vzdělávání

Pojem odborné vzdělávání souvisí s přípravou na budoucí povolání. Jedná se o vzdělání, kdy naproti tomu stojí vzdělávání všeobecné. Dochází k fixování vědomostí, dovedností a kompetencí zaměřených na přípravu profese. Dle Průchy (2019 s. 11) „je odborné vzdělávání rozsáhlý systém, tj. komplex dílčích segmentů, skupin zúčastněných subjektů, specifických druhů institucí, procesů v nich probíhajících a produkujících určité výsledky a efekty a dále determinant působících na celý tento systém.“

1.1 Realizační formy odborného vzdělávání

Učení a vzdělávání je realizováno ve třech základních formách: formální vzdělávání, neformální vzdělávání a informální vzdělávání. Jedná se o základní rozdělení, které se vyskytuje v oficiálních dokumentech vzdělávací politiky v České republice, Evropské unii a dalších světových organizacích. Formální vzdělávání probíhá organizovaně a systematicky. O tuto formu se starají vzdělávací instituce, které mohou být veřejné, státní, soukromé. Rámcové vzdělávací programy a vzdělávací cíle jsou legislativně zajištěny. Absolvent obdrží potvrzení o dosaženém vzdělání. Formální vzdělávání v oblasti odborného školství je nabízeno prostřednictvím středních odborných škol s výučním listem nebo maturitou, vyšších odborných škol a vysokých škol.

Neformální vzdělávání probíhá především v rámci celoživotního vzdělávání. Jedná se o doplnění formálního vzdělávání. Zásadním rozdílem tohoto vzdělání je nedosažení stupně vzdělání dle ISCED 2011. Mezi nejrozšířenější typy neformálního vzdělávání patří podnikové vzdělávání, rekvalifikace, kurzy, odborná školení, jazykové dovednosti.

Mezi nejrozšířenější formy učení patří informální vzdělávání. K takovému učení dochází spontánně v běžném životě tím, že probíhá komunikace na pracovišti, v rodině. Dále čerpáním z informačních zdrojů: noviny, zpravodajství, web. K informálnímu vzdělávání dochází při prohlídkách muzeí, galerií, botanických zahrad (Průcha 2019).

2 Vývoj odborného školství

Odborné školství v České republice procházelo dlouhým vývojem, výsledkem je rozvinutá struktura. Za ta léta došlo k rozvoji institucí a k několika úspěchům. Odborné školství se pochopitelně nevyhlo mnohým problémům spojeným se změnou režimů a politických postojů (Průcha 2019).

2.1 Profesionální příprava před vznikem odborného školství

První pozorování organizovaného odborného vzdělávání vidíme především v přípravě učňů a tovaryšů v 14. – 18. století v rámci cechovních zřízení. Řemeslné cechy působily ve středověkých městech, hlavní úlohou bylo dbát na přípravu kvalifikovaných pracovníků v důležitých řemeslech (Průcha 2019). Počet učňů byl z konkurenčních důvodů omezen. Počty učňů u jednotlivých mistrů určoval cech. Přijímání se realizovalo před cechmistry a smlouva o učení byla zapisována do cechovní knihy. Tato odborná výchova byla nesoustavná a nesystematická. Můžeme říci, že byla dosti individuální. U učně docházelo k postupnému zdokonalení a prohlubování dovedností. Z pomocných prací pro tovaryše nebo mistra se postupně zdokonalil k samostatné činnosti. Jednalo se o jednoduché ucelené pracovní operace. K prokázání dovedností sloužila zkouška před cechmistry. Po složení zkoušky byl učeň zapsán už jako tovaryš do cechovní knihy, byl mu vystaven výuční list a musel cechu zaplatit za vyučení. Nových znalostí a dovedností mohl tovaryš získávat u nových mistrů. Cechy sdružovaly řemeslníky dle jednotlivých oborů. Cechy hlídaly, aby nedocházelo k provozování řemesla nečlenům cechu (Kantorová 2015).

V polovině 18. století a hlavně v 19. století úřady přistupují k omezování, čímž docházelo k oslabení hlavní náplně pro přípravu kvalifikovaných řemeslníků. V době, kdy se rozmáhá manufaktura a průmyslová výroba, bylo nutností zajistit větší vzdělávací kapacitu pro kvalifikované dělníky a ostatní pracovníky vzhledem ke skutečnosti, že v manufakturním zřízení nebyl omezen počet pracovníků (Průcha 2019). Novým způsobem přípravy učňů (pracovníků) k povolání byl záměr zaučit přadláky, přadleny, tkalce a jejich potomky. Problém byl nedostatek vyučujících, kteří se museli do manufaktur zvat z jiných zemí. Forma zaučení se neosvědčila, pro výkony bylo zaučení málo. V roce 1765 byl vydán patent, podle toho byly ve všech královských městech zřízeny čtyřtýdenní přádelnické školy a následně za rok školy tkalcovské. Dnes bychom řekli, že se jednalo o výcvikové kurzy, ale lze je považovat za první

učební zřízení na profesní přípravu. Hlavním cílem bylo získání a zafixování praktických dovedností. Od cechovních mistrů byl předkládán i odborný teoretický základ daného řemesla.

Manufaktury mohou mít vlastní učně, zaměstnávat tovaryše a vydávat výuční listy od roku 1770. Čímž dochází k posunu a podpoření manufakturního zřízení. Do vývoje učňovského školství vstupuje zákonné opatření v podobě všeobecného školního řádu (6. prosince 1774). Navštěvování triviální školy, nedělní nebo opakovací školy se staly nutným kritériem pro vyučení (Kantorová 2015).

Přínosem v oblasti odborného vzdělávání u nás během 18. – 19. století je zavádění rukodělných prací a základní technické vzdělání pro žáky ve věku 6. – 12. let v rámci všeobecného vzdělání. Na venkovských školách se praktická výuka uplatňovala v základních řemeslech (truhlářství, soustružnictví) a zemědělství (pěstování ovocných dřevin, chov včel a hospodářských zvířat) (Průcha 2019).

2.2 Nejstarší odborné školy v českých zemích

Událost, která je považována za historický začátek technického vzdělávání u nás, je povolení výuky v inženýrském umění v Praze (1717), které vedl Christian Josef Willenberg. Dodnes se zachovaly nakoupené knihy, které tvoří nejstarší fond Národní technické knihovny. O rozvoj specializovaného odborného školství se zásadně projevovala *Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách*, která byla založena roku 1833, cílem bylo podpořit průmysl. Příčiněním Jednoty se otevřela první průmyslová škola (1835) ve Zbraslavi, později následovalo otvírání škol i dalších městech. V rámci historického kontextu českého odborného vzdělávání je zajímavé (ale málo známé), že k podpoře průmyslových škol hojně přispíval Karel Havlíček Borovský. Následný rozvoj odborného školství nastal poté, co rakouské ministerstvo vyučování vydalo směrnice pro státní průmyslové školy (1875). Školy měly dvě oddělení nižší dvouleté (mistrovská škola) a vyšší čtyřletá pro vzdělávání v technických oborech. V roce 1885 byla zřízena umělecko-průmyslová škola v Praze.

V této době vznikaly i čtyřleté obchodní akademie a další obchodní školy. Jednou z prvních byla Československá akademie obchodní v Praze. Vznik obchodních škol pokračoval i dalších českých městech. Po vzniku Československé republiky byly odborné obchodní školy dvouleté a čtyřleté obchodní akademie ukončené maturitou. Zásadní zastoupení měly školy pokračovací. Jejich zřizování nastávalo v 60. letech 19. století, jejich funkcí byla prvotní odborná příprava pro obchodní, zemědělskou a další přípravu učňů. Tento druh vzdělávání

probíhal, především při zaměstnání z toho plyne i forma studia, která byla večerní nebo v nedělní čas. Tyto školy byly využívány jako instituce, kde se realizovala speciální školení pro učitele odborného vzdělávání. Zajímavým typem školy byly odborné školy pro ženská povolání. Na těchto školách docházelo ke vzdělávání pouze děvčat. Zaměření těchto škol bylo na krajkářství, krejčovství, šití prádla, vaření, hospodyňské činnosti, administrativní činnost. Školy byly koncipovány v délce studia na 1 – 2 roky, ale mohla to být i dívčí lycea, vyšší odborné školy nebo průmyslové školy. V roce 1903 obdrželo jedno z dívčích lyceí v Brně právo na uskutečnění maturitní zkoušky. Jednalo se tak o první lycejní maturantky v celém Rakousku.

Současně se středním odborným školstvím vznikalo školství vyšší a vysoké, a to především technického zaměření. Počátky tohoto školství lze datovat k roku 1717, kdy byl vydán dekret a zřízeno inženýrské studium v Praze, z počátku zaměřené na vojenské stavitelství. Návrh na založení technické vysoké školy po vzoru École polytechnique v Paříži přišel v roce 1798 od profesora matematiky Františka Josefa Gerstnera. V roce 1806 se začalo s výukou na novém zařízení Českém polytechnickém ústavu v Praze. Jedná se o přímou předchůdkyni dnešního Českého vysokého učení technického. V Brně sice bylo Technické učiliště od roku 1849, ale nemělo status vysoké školy. Vysoká škola v Brně začala fungovat až roku 1999. Unikátní byla vysoká škola v Příbrami, zajímavá byla pro celé Rakousko-Uhersko. Od roku 1904 měla právo udělovat titul doktor montánních věd (z lat. mons = hora). Následně v roce 1945 byla škola přesunuta do Ostravy, kde pokračuje dodnes jako Vysoká škola báňská – Technická univerzita v Ostravě.

V rámci modernizačního procesu v zemědělství byly zakládány odborné školy rolnické, zahradnické, včelařské a lesnické. První hospodářskou a lesnickou školou byla v roce 1853 v Praze. Zemědělské školství se v 2. polovině 19. století velice rozmáhalo, zahrnovalo mnoho institucí, jak ve veřejné tak i soukromé sféře. Vzdělávání se poskytovalo v několika úrovních od základního odborného přes střední odborné až po vyšší odborné. Výuka byla rozdělena na praktickou a teoretickou část. Školy zajišťovaly exkurze a odborné návštěvy po vzorových podnicích jako byly statky, výroby nebo zpracovny zemědělských komodit.

Odborné vysokoškolské studium v zemědělství se realizovalo v rámci studia přírodovědeckých oborů na Karlově univerzitě. Při České vysoké škole technické začalo studium probíhat v roce 1906. Po vzniku Československé republiky byla zřízena Vysoká škola

zemědělského a lesnického inženýrství v roce 1920 v Praze. Vysoká škola zemědělská v Brně byla založena o rok dříve (Průcha 2019).

2.3 Období 1918 – 1938

Československá republika po roce 1918 převzala rakouskou soustavu odborného školství. Přetrvávání monarchické soustavy školství bylo v nelibosti, bylo poukazováno na neodpovídající požadavky na výchovu svobodného občana. Snahou bylo nepostupovat dle Hasnerových zákonů z roku 1869 i přesto, že přinesly pozitivní změny i v oblasti odborného školství.

Faktem je, že učňovské školství proházelo ve 20. a 30. letech 20. století značným vývojem, ale příprava dělnické mládeže k budoucímu povolání zůstává nejednotná a odborné školství se nestává součástí celoškolské soustavy. Rok 1928 byl vrcholem hospodářského vzestupu naší republiky. V průmyslu se zdokonalovaly a zaváděly systémy (Taylorův, Fordův). O školství projevovali zájem i vlastníci průmyslových podniků. Ze strany majitelů továren dochází k uvědomění, že bez kvalitních pracovníků, kteří dokáží obsluhovat složitější stroje se neobejdou. Docházelo k budování továrních škol a domovů mládeže. Jedním z nejvýznamnějších průkopníků tohoto systému byl Tomáš Baťa. O propojení odborného výcviku a uceleného vzdělání se prosazovaly i další firmy jako plzeňská Škodovka, Nehera (OP Prostějov) nebo Pražská Kolbenka (ČKD).

V období kolem roku 1930 stál před odborným školstvím úkol: upravit vzdělávání učitelů živnostenských a pokračovacích škol. Starat se o učební pomůcky, učebnice a zařízení školních budov. Pro tento účel byla zřízena komise pro didaktickou reformu těchto škol. Členové komise se snažili o zařazení učňovského školství do celoškolské soustavy, ve které by navazovalo jako třetí vzdělávací stupeň na obecnou a měšťanskou školu. Bohužel tyto snahy se v praxi neujaly (Kantorová 2015).

Komise měla za úkol vypracovat nové rámcové učební osnovy. Nové osnovy byly rozděleny do šesti základních skupin dle zaměření nejdůležitějších živností. Jednalo se o živnosti: kovozpracující, stavební, dřevodělné, umělecké, oděvní, potravinářské, obchodní.

Nové zásady prosazovaly vytváření tříd nebo skupin pro výuku odborných předmětů. S novým plánováním učňovského školství byl stanoven desetiměsíční školní rok a osm vyučovacích hodin týdně (Černohorský 1973).

Docházelo k zavádění nových didaktických zásad. Vyučování ve škole mělo být ve výborném kontextu s praxí. Důraz byl kladen na výuku odborných předmětů i teorie se omezila na učivo, které mělo význam právě v odborných disciplínách. Výuka na školách probíhala souvisle s praxí. Odborný výcvik se zdokonaloval a jeho hodinová dotace tvořila cca 25 % ze všech hodin. Nejlepší úrovně dosahoval odborný výcvik v průmyslových podnicích.

V tomto období byla věnována pozornost k otázkám přípravy učňů. Vznikla první výzkumná instituce, která se zabývala přípravou učňů k povolání. V té době se instituce nazývala Československý psychotechnický ústav (Kantorová 2015).

2.4 Období v letech 1939 – 1945

V tomto období se nejvíce pozornost zaměřovala na výcvik učňů z hlediska požadavků praxe, protože Německo mělo zájem o rozvoj českého průmyslu. Z pohledu didaktické reformy učňovského školství z 30. let 20. století, kterou realizoval Ústav lidské práce (dříve Československý psychotechnický ústav) došlo ke změně živnostenských škol pokračovacích na učňovské školy (z něm. Berufsschule) (Kantorová 2015).

Neustálý tlak byl na vytvoření odborných oddělení nebo odborných (specializovaných) tříd v učňovských školách. Odborné skupiny měly být zřizovány pro živnosti kovodělné, stavební, dřevodělné, potravinářské, poživatinářské, oděvní, grafické, pro obchod, peněžnictví a správu, pro dopravu. Pro tyto skupiny bylo vydáno 24 rozvrhů hodin, které odpovídaly učebním plánům. Na učňovských školách byl týdenní počet hodin stanoven na devět hodin při délce trvání docházky tři roky. Odborné zaměření se neustále zdůrazňovalo a na svém významu ztrácely všeobecné učňovské školy, které byly hromadně zrušeny v druhé polovině roku 1943 (Černohorský 1973). Dalším záměrem bylo odloučení učňovských škol od škol základních a odstranit prvky opakovacího vyučování. Učební úroveň se rozšiřovala o obory hornictví, textilnictví, keramiku a sklářství. Byl vydán popis učebního oboru a osnova odborného výcviku s ustanovením o závěrečné učňovské zkoušce. Útlum přípravy učňů k povolání přišel v letech 1944 – 1945. Mládež byla odváděna na nucené práce (Kantorová 2015).

2.5 Období v letech 1945 – listopad 1989

Vývoj odborného školství má v Československu po roce 1945 řadu změn, které byly způsobeny probíhajícími událostmi druhé světové války. V poválečném období se přejal systém odborného školství ze 70. let 19. století.

České odborné školství muselo po druhé světové válce dohánět ztráty z německé okupace, v důsledku omezení středních odborných škol, uzavření všech vysokých škol a útlum odborného školství. Během let 1946 – 1947 se obstojně dařilo posílení sektoru dodatečného vzdělávání a různých forem studia (v závodech, při zaměstnání), což bylo pro obnovu národního hospodářství určitou šancí.

K zásadní změně došlo v únoru 1948. K moci se dostala komunistická strana, která předělala strukturu školského systému. Změny byly uskutečněny v obsazích i cílech vzdělávání. Škola jako politická instituce měla vychovávat politicky uvědomělé občany lidově-demokratického státu. Celá školní atmosféra směřovala k obraně vlasti, zastávala se pracujícího lidu a socialismu (Vališová 2011). České školství se přizpůsobovalo sovětskému modelu (Průcha 2019).

Část pedagogických pracovníků a politiků usilovala o co nejrychlejší navrácení prvorepublikového školství, komunistická strana využila politické situace k zásadní přeměně podle zákona č. 95 Sb. O základní úpravě jednotného školství (21. 04. 1948) a cíl jednotné školy byl naplněn (Vališová 2011). Byla zavedena národní škola (1. stupeň) pokračovala střední školou (2. stupeň). V další návaznosti byly 3. stupně, kam patřily gymnázia a základní odborné školy. Základní odborné školy museli povinně navštěvovat žáci, kteří nedocházeli do jiné školy 3. stupně (Kantorová 2015). Tato povinná docházka byla bezplatná.

2.5.1 Odborné školství v 50. – 80. letech 20. století

V těchto letech probíhal v Československém odborném vzdělávání kvantitativní růst. Tento růst se projevoval navýšením počtu školských zařízení středního odborného a vysokoškolského vzdělávání. Stejně tak narůstal počet studentů a absolventů – viz tab. 1. Na tomto růstu se projevovali i počty vyučujících odborných předmětů. Kvůli těmto změnám se zvyšoval nárůst veřejných financí do odborného školství – viz tab. 2.

Tab. č: 1 Počty studentů/žáků a absolventů 1954 - 1989

Rok	SOŠ studující	SOŠ absolventi	SOU žáci	SOU absolventi
1953/54	90 436	21 971	-	-
1964/65	128 464	28 490	276 559	-
1980/81	157 176	32 921	254 538	68 001
1988/89	149 982	32 503	290 822	81 596

Zdroj: Průcha 2019 („ - “ - nedostupný údaj)

Tab. 2 Veřejné finance na odborné školství 1954 - 1989

Rok	Celkem školství	SOŠ	SOU
1954	3 491 689	171 136	5 074
1965	7 625 159	342 939	269 809
1980	15 672 451	853 528	444 463
1989	21 720 337	1 191 952	870 877

Zdroj: Průcha 2019

Odborné vzdělávání se realizovalo v různých formách vzdělávání: večerní, dálkové, v pomaturitním studiu a nástavbovém studiu. Novinkou bylo čtyřleté maturitní studium na středních odborných učilištích ukončovaných výučním listem (zákon z roku 1960). Nově také probíhaly kurzy na odborných školách pro pracující. Tyto inovace se projevovali v nutnosti zajistit soustavu vzdělávání a další vzdělávání pro učitele a mistry odborné přípravy. Počty vyučujících rostli – viz tab. 3, nejvíce učitelů působilo na průmyslových školách, pak školách ekonomických, zemědělských, lesnických a zdravotnických (Průcha 2019).

Tab. č: 3 Počty učitelů a mistrů odborné přípravy

Rok	učitele SOŠ	učitele SOU	mistři
1965/66	7 184	8 899	6 422
1988/89	11 799	16 857	16 052

Zdroj: Průcha 2019

Nastavený vývoj odborného vzdělávání v průběhu šedesátých a osmdesátých let minulého století se zasloužil o základy nynějšího stavu a Česká republika se stále zemí s nejrozšířenějším sektorem vyššího sekundárního vzdělávání.

Po dokončení základní školy ke konci osmdesátých let přecházelo na střední školy 96 % žáků. Většina žáků (60 %) byla přijata do učebních oborů bez maturity. Někteří žáci pokračovali ve studiu na středních odborných školách (12 %). Počet osob se středoškolským odborným vzděláním navyšovala forma studia při zaměstnání. Tento vývoj ve vzdělávání vyrovnával dostupnost odborné vzdělanosti rovnoprávně mužům i ženám (Průcha 2019).

2.6 Období po listopadu 1989

Listopad 1989 je nesporně lehkou upamatovatelným obdobím, nastává řada převratných změn na poli politickém, ekonomickém a mění se i systém školství. Nová transformace školství se nevyhýbá ani odbornému školství a vzdělávání. Legislativní úprava týkající se odborného vzdělávání se z několika doplňky a novelizacemi propsala do dnešního školského zákona (č. 561/2004 Sb.).

Oblasti zásadních změn v odborném vzdělávání jsou rozděleny na část organizační (nové druhy škol, nové vzdělávací obory) a kurikulární (obsah a cíle vzdělávání).

Jsou zachována střední odborná učiliště, která slouží profesní přípravě. Vzdělávání probíhá ve tříletých programech nebo v dvouletých u odborných učilišť. Absolventi získávají výuční listy. Byla zde možnost absolvovat čtyřletý program středního odborného učiliště, který byl ukončen maturitou. Kurikulum se z časového hlediska věnuje teoretickým a praktickým odborným předmětům ze 72 %.

Pokračují i střední odborné školy se čtyřletými programy ukončené maturitou s možností přístupu na vysoké školy. Kurikulum je rozděleno ze 40 - 45 % všeobecnému vzdělávání, obsah odborných předmětů a praxe se liší dle oborů.

Polistopadová doba přinesla i nové školské instituce. Pro potřeby odborného vzdělávání byly zavedeny lycea, integrované střední školy a vyšší odborné školy. Fungují do dnešních dob.

Doba přináší i své problémy v odborném vzdělávání. Za zásadní problém lze považovat nedostatek a neudržení odpovědnosti podniků za praktickou přípravu žáků. Vzdělávací politika se také podepsala na zrušení pracovní výchovy na základních školách. Tento předmět obsahoval základní přípravu na technické a zemědělské obory (Kantorová 2015).

3 Současný systém odborného vzdělávání

Odborné vzdělávání je zajišťováno specializovanými institucemi, které spadají do sektoru formálního vzdělávání. V českém vzdělávacím systému jsou uskutečňovány úrovně odborného vzdělávání tímto způsobem:

Úroveň středního (vyššího sekundárního) vzdělávání (ISCED 3)

Úroveň postsekundárního neterciálního odborného vzdělávání (ISCED 4)

Úroveň krátkého cyklu terciálního odborného vzdělávání (ISCED 5)

Úroveň vyššího odborného vzdělávání (ISCED 6)

Úroveň vysokoškolského vzdělávání bakalářského (ISCED 6) magisterského (ISCED 7) a doktorského (ISCED 8). Rozdělení je dle školského zákona (2004) a dalších dokumentů české vzdělávací politiky (Průcha 2019).

3.1 Typy škol v odborném vzdělávání

Odborné vzdělávání je v České republice zahajováno na úrovni ISCED 3. Jedná se o žáky, kteří dokončili základní vzdělávání. Současné odborné vzdělávání dle školského zákona, je chápáno jako střední vzdělávání v jednotlivých kategoriích. V České republice jsou kategorie dle klasifikace KKOV → Klasifikace kmenových oborů vzdělání.

Střední odborné vzdělávání s výučním listem v kategoriích H a E. Kategorie H umožňuje vzdělání ve tříletém programu, kde žák po úspěšné závěrečné zkoušce získává výuční list. Žáci jsou připravováni na přímý výkon v několika profesích př. Zahradník, Včelař, Zedník, Řezník, Truhlář, Instalatér... Kategorie E je přizpůsobena žákům se zdravotním postižením a pro žáky, kteří nemají předpoklady pro vyšší vzdělávací úroveň. Vzdělávací programy jsou rozloženy do 2. – 3. let. Žáci získávají oprávnění vykonávat povolání, které není tak náročné př. Opravářské práce, Farmářské práce, Potravinářská výroba, Lesnická výroba (Slavík 2012).

Můžeme se setkat se zkráceným vzděláním, které vede k získání druhého výučního listu. Tohoto vzdělání rozloženého do 1. – 2. let mohou využívat absolventi nějakého učebního oboru.

Absolventi odborného vzdělávání s výučním listem nemohou přímo vstupovat do vyšších odborných škol a vysokých škol. Je možnost absolvovat nástavbové studium, které je

rozloženo do 2. let. Toto studium je zakončeno maturitní zkouškou a absolvent získává vzdělání v kategorii M.

Střední odborné vzdělání bez výučního listu a maturity je zařazeno do kategorie J. Žáci získávají vysvědčení o závěrečné zkoušce. Mohou vykonávat méně náročné profese. Pro žáky s těžšími a kombinovanými formami postižení slouží praktické školy v kategorii C. Příprava žáků je neprofesní, ale jedná se o základní přípravu pro osvojení základních pracovních dovedností a návyků. Žáci získávají vysvědčení.

Střední vzdělání s maturitou a odborným výcvikem je zařazeno do kategorie L/O. Jsou zde zahrnuty programy, jejichž součástí je odborný výcvik a zároveň absolventi skládají maturitní zkoušku.

Střední odborné vzdělávání s maturitou je zařazeno do kategorie M. Jedná se o nejrozsáhlejší typ středního odborného vzdělávání co do počtu oborů a žáků. Jsou realizovány čtyřleté programy vedoucí k maturitní zkoušce. Jedná se o střední odborné školy, které připravují žáky pro danou profesi. Do stejné kategorie patří i lycea s přípravou spojující všeobecné vzdělání s odborným vzděláním. Do této kategorie jsou zařazovány i konzervatoře (K), které poskytují vzdělání všeobecné a odborné (umělecké). Vzdělání na konzervatoři může být ukončeno maturitní zkouškou nebo v případě delšího studia než čtyři roky (6 – 8 let) absolutoriem na vyšší odborné škole.

Vyšší odborné vzdělání (N) je realizováno v programech vyšších odborných škol. Jedná se o mezičlánek mezi maturitním a vysokoškolským vzděláním. Studium na vyšší odborné škole probíhá 3 – 3,5 roku. Studium je zakončeno absolutoriem a absolventům je předáván diplom. Dle klasifikace ISCED 2011 je toto vzdělání zařazováno na bakalářskou profesní úroveň. Oborové zaměření vyšších odborných škol je velice rozmanité př. pedagogika, ekonomie, zdravotnictví, zahradní tvorba, strojírenství, obchod a další.

U vysokých škol jsou programy většinou zaměřeny na nějaký obor vzdělání. Vzdělání se oborově a náročností odlišuje. Studium je rozděleno na úseky studia v bakalářském stupni (3 roky) a navazující magisterské (2 roky). Vyskytují se studijní programy i nedělené (5 let) (Průcha 2019).

4 Sociálně - psychologické pojetí volby povolání u žáků

4.1 Povolání

„Lze definovat jako specifickou pracovní činnost, schopnost a dovednost danou specifickou pracovní činností vykonávat a jako šanci na zaměstnání a společenské postavení“. Povolání je vymezováno v souhrnu pracovních činností, které jsou vykonávány jednou osobou. Tato osoba prokazuje stupeň a obor vzdělání s určitými dovednostmi a schopnostmi specifického zaměření. Dovednost je v kontextu s povoláním považována za základní znak, přičemž je odrazem teoretických vědomostí a vzdělání (Svobodová 2015).

4.2 Práce

Přes objektivní nezbytnosti práce přináší i psychologický rozměr. Dostává se nám uspokojení ze samotné činnosti a z jejího výsledku dochází k seberealizaci. Naopak může docházet i k odcizení a ztráty kontroly na sobě samým (Buriánek 1996). Dle všeobecné deklarace lidských práv Spojených národů z 10. 12. 1948 v článku 23, odstavec 1 praví: „Každý člověk má právo na práci, svobodnou volbu povolání, přiměřené a uspokojivé podmínky, jako i na ochranu proti zaměstnavateli.“ Pokud je práce chápána jako cílevědomá lidská činnost, která směřuje k vytváření materiálních a duchovních hodnot, hraje v životě člověka zásadní roli. Práce nám přináší sociální postavení a osobní identitu. Práce je prostředí, kde dochází k navazování nových kontaktů, navazování přátelství a rozhovorům. Také se jedná o základní časovou jednotku dne a celkově života (Sekot 2002). Svobodová (2015) uvádí práci jako plánovitou a vědomou činnost, která je vykonávána člověkem s nasazením fyzických a duševních sil. Z ekonomického hlediska je vedle půdy a kapitálu dalším produkčním faktorem. Práci se rozumí činnost za mzdu, ale ze společenského hlediska je neméně zastoupena práce v domácnosti nebo charitativní činnost tzv. dobrovolná práce. Dále je práce charakterizována jako funkční, pravidelná činnost zaměřena na vytvoření vnějšího produktu nebo výsledku a není samoučelná. Důležitým měřítkem vzniklého produktu je individuální nebo sociální užitečnost.

4.3 Profese

Profesi charakterizujeme jako druh pracovní činnosti, u které je vyžadována profesní příprava. Profesní přípravu lze realizovat v rámci školského systému např. Odborného vzdělávání. Profesní přípravu lze uskutečňovat i mimo školský systém. Profese je od povolání odlišná tím, že má pevně stanovené pracovní úkoly, které jsou v souhrnu profilu profese.

Profese je dále společensky hodnocena. Společenské hodnocení profesního zařazení vykonavatele profese určují jasná kritéria. Z těchto důvodů dochází k ztraktivnění některých profesí, což přináší vzdělávací hodnotové orientace a utváření vztahu k volbě profese.

4.4 Zaměstnání

Délkou vykonávané odborné praxe a setrvání u zaměstnavatele pojmenováváme zaměstnáním. Zaměstnání chápeme jako legislativně ohraničený pracovní úvazek v rámci tržní ekonomiky. Zaměstnání přináší pozice zaměstnance a zaměstnavatele, mezi kterými je uzavřena smlouva (Svobodová 2015). Dle Buriánka (1996) nemusí aktuální zaměstnání využívat profesního zaměření ani kvalifikační předpoklady pracovníka.

4.5 Kariéra

Dle Supera (1980) je důležité chápat kariéru širším pojetím jako celoživotní cestu člověka. Jak vyplývá i z jeho definice „kombinací a sekvencí rolí zastávaných jedincem v průběhu celého života“. Kariéru definuje a více do hloubky specifikuje Bělohlávek (1996) „dráhu životem, a to hlavně profesionálním, na níž člověk získává nové zkušenosti a realizuje svůj osobní potenciál“. Kariéra představuje objektivní průběh daných profesních činností během života. Vlastně se dá hovořit o určitém sledu povolání včetně přecházení z pozice na pozici. Je zahrnován i předprofesní a postprofesní vývoj, který odráží celkový život člověka. Na kariéře se podílí zkušenosti pracovní, vzdělávací a ostatní oblasti (záliby) ze života. Z hlediska vývoje se jedná o celoživotní komplexní proces zahrnující psychologické, sociologické, kulturní a ekonomické faktory, které ovlivňují přípravu a přizpůsobení jedince v zaměstnání a celkově utvářejí kariéru (Hladěo 2012).

4.6 Kvalifikace

Zprostředkované znalosti a dovednosti školským systémem, který je dále rozvíjen systémem dalšího vzdělávání a doplněný o vlastní zkušenosti. Kvalifikací se rozumí soustava schopností potřebných k získání uznávané kvalifikace státem k výkonu určité profese. Kvalifikace je získávána odbornou profesní přípravou na povolání (Svobodová 2015).

4.7 Volba povolání u žáků

Volba povolání je definována v Pedagogickém slovníku, kde je definována Průchou, Walterovou a Marešem (2013). Jedná se o „proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu

člověka“. Volba povolání je složitý proces, který se neodehrává separovaně. Vyvíjí se sledem dílčích voleb při řešení vývojových úkolů, které jsou vázány na práci a povolání (Hladěo 2012).

Poslední dobou se termín volba povolání používá v rozdílných významech, ale ve většině případů se jedná o volbu budoucího zaměstnání, o které žák usiluje. Dále je zahrnuta i výchova k určitému povolání, výběr školy a oboru a hledání zaměstnání, které by mělo být vykonáváno u zaměstnavatele (Strádál 2001).

U žáků základní školy je před volbou povolání zásadní položení otázky, zda mají zájem v pokračování ve vzdělávací dráze odborného charakteru, nebo vstoupit na pracovní trh s dosaženým základním vzděláním a hledat pracovní místo. Ve většině případů žáci mají zájem o studium na střední škole. Vzdělání je jedním ze zásadních faktorů při volbě povolání ve finančním i sociálním postavení ve společnosti. Vzdělávací dráha zásadně ovlivňuje úspěšnost na trhu práce. Volba povolání představuje pro významnou část žáku velký problém. Problém je zaznamenán v rychlé proměně ekonomiky a v celkové nestabilitě a nejistotě o poptávku o konkrétní profesi v kontextu několika let. Nelze tedy dost dobře předpokládat, že škola žáka připraví na povolání, tak aby se nemusel přizpůsobovat změnám (Hladěo 2012).

4.8 Volba povolání v rámci školy

Jak uvádí Hladěo (2012), tak „do vzdělávacích programů středních škol byla kariérová výchova integrována metodickým pokynem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k zařazení učiva Úvod do světa práce do vzdělávacích programů středních škol v roce 2000“. Pokyn vychází z teorie, že žák střední odborné školy má základní volbu profesní orientace vyřešenou. Učivo světa práce je tedy směřováno na oblasti uplatnění žáků-absolventů v širším kontextu. Obsah vzdělávání je rozdělen do tematických celků: základní aspekty světa práce, charakteristické znaky práce, charakteristické znaky osobnosti a jejich vztah k výkonu povolání, vzdělání, hlavní oblasti světa práce, hospodářská struktura příslušného regionu, organizační aspekty práce, soukromé podnikání, profesní dráha, umění prezentovat se na trhu práce, podpora státu ve sféře zaměstnanosti. Tyto tematické celky jsou zařazovány do odpovídajících předmětů (Hladěo 2012).

Součástí rámcových vzdělávacích programů pro střední odborné školy je průřezové téma Člověk a svět práce. Naplňováním průřezového tématu dochází k osvojování zásadních znalostí a dovedností, které přímo souvisí s uplatněním žáků ve světě práce. Žáci jsou obohaceni o kompetence při rozhodování v další kariérní dráze, vzdělávacích možnostech

a v uplatňování pracovních práv. Dále je zařazeno sebepoznávání a kritické sebehodnocení v kontextu s pracovním uplatněním, rozvoj praktických dovedností, které jsou nezbytné při rozhodování a plánování. Dochází k vedení žáků v uvědomění, že svět se rychle mění a je potřeba zohledňovat ekonomickou dynamiku, rychle se měnící technologie a postupy z čehož vyplývá potřeba neustálého sebevzdělávání a možnosti rekvalifikací (Kašparová a kol. 2008).

Škola hraje zásadní roli při volbě povolání žáků. Je v každodenním kontaktu s žákem a současně s rodiči disponuje s největší mírou informací. Hlavním úkolem školy je zodpovědná příprava žáků na rozhodování o další profesní dráze a naučit je správnému posuzování faktorů, které mohou volbu povolání ovlivňovat. Dochází k formování postoje k práci, profesím, volbě povolání za systematického výchovně-vzdělávacího procesu přičemž je zohledňován přístup k jedincům, u kterých je utvářen reálný profesní cíl a potřebné kompetence k sebepoznávání, plánování a rozhodování.

Na školách třetího vzdělávacího stupně odborného charakteru určí ředitel školy osobu, která se přímo kariérovému poradenství a volbě povolání věnuje. Ve většině případů se jedná o výchovného poradce, který je někdy označován jako kariérový poradce. Současně se této tematice věnují samotní učitelé. Ti jsou s žáky v každodenním kontaktu a mohou s žáky řešit konkrétní témata volby povolání a mají možnost volbu povolání přímo zapracovat do průřezového tématu (Drahoňovská 2011).

Na školách se v kariérovém poradenství a volbě povolání podílí hlavní aktéři, kterými jsou:

Vedení školy

- Vytváří vhodné podmínky pro začleňování kariérového poradenství v celkovém chodu školy. Je zajišťována personální obsazenost a časové kapacity, zajištění vhodných prostor určených k poradenství.
- Podílí se na koncepci, kterou následně schvaluje.
- Podporuje koordinátora v implementaci do všech předmětů.
- Podporuje a umožňuje další vzdělávání.

Koordinátor kariérového poradenství (výchovný poradce)

- Vytváří návrh koncepce celkového systému poradenství ve škole a je odpovědný za plnění
- Koordinuje a metodicky vede zapojené pracovníky školy.

- Poskytuje poradenskou službu žákům, rodičům i veřejnosti. Snaží se o zapojení rodičů do kariérního plánování.
- Spolupracuje a navazuje kontakty na instituce poradenského charakteru.
- Snaží se zajišťovat kontakt žáků se světem práce zapojením odborníků z praxe.
- Snaží se o věcné rozhodování k volbě povolání.
- Snaží se zprostředkovat zpracované třídění povolání.

Jedno z možných třídění povolání je od Hollanda 1974. Povolání je rozdělováno dle typu pracovního prostředí. Je umožněno vlastní ohodnocení k vhodnosti povolání na základě šesti kategorií.

Typ povolání	Příklady povolání	Osobnostní vlastnosti
Praktická	mechanik, dispečer, stavitel, zemědělec, elektrikář	Konformní, skromný, upřímný, poctivý, věcný, přirozený, vytrvalý, praktický, plachý, vyrovnaný, šetrný
Badatelská	Biolog, fyzik, chemik, antropolog, geolog, lékařský technolog	Analytický, opatrný, kritický, zvědavý, nezávislý, intelektuální, introvertovaný, soustavný, skromný, přesný
Umělecká	Skladatel, hudebník, režisér, spisovatel, aranžér, herec	Vnitřně složitý, neuspořádaný, citový, expresivní, idealistický, impulsivní, nezávislý, intuitivní, nonkonformní, originální
Sociální	Učitel, kazatel, poradce, klinický psycholog, sociální pracovník, logoped	Přesvědčivý, spolupracující, přátelský, velkorysý, nápomocný, idealistický, důvtipný, laskavý, odpovědný, společenský, taktní, chápavý
Podnikavá	Prodejce, manažér, výrobce, podnikatel, nákupčí	Dobrodružný, ambiciózní, upoutávající, dominantní, energetický, impulsivní,

		optimistický, společenský, sebejistý, oblíbený
Konvenční	Účetní, stenograf, finanční analytik, bankéř, daňový poradce	Konformní, svědomitý, pečlivý, konzervativní, nesmělý, poslušný, pořádný, vytrvalý, praktický, výkonný, sebeovládající

Zdroj: Fontana 2010

Třídní učitel

- využívá znalostí svých žáků i jejich rodinného zázemí v případě obtíží v životě žáka, které mají přímý vliv na žákův výkon.
- Individuálně pracuje s žákem
- Informuje žáka o možnostech kariérového poradce ve škole a o možnostech získat informace k volbě povolání.
- Podporuje a připravuje žáka na fungování v pracovních skupinách a kolektivech.

Učitel odborných předmětů

- Propojuje obsah vzdělávání se světem práce.
- Motivuje žáky k profesní orientaci daného předmětu.
- Rozvíjí sociální kompetence a pracovní návyky.
- Podporuje žáky v osobnostním rozvoji a profesní orientaci.
- Vede žáky v kariérové oblasti jako: psaní motivačního dopisu, životopisu, přijímacího pohovoru.
- Navazuje spolupráci s třídním učitelem a koordinátorem kariérového poradenství.

Školní odborníci, kteří se podílejí na volbě povolání, potřebují aktuální informace. Ke sdílení informací vznikla v roce 2020 veřejná databáze odborníků (Edusít) v tematických oblastech kariérového poradenství (Rozvoj 2020).

Podpora kariérového poradenství vyplývá i ze Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. V dokumentu je uváděno, že součástí RVP bude systematická práce na kariérovém rozvoji každého žáka, přičemž bude docházet k posilování jeho profesní identity a vazby s oborem vzdělání. Cílem by mělo být zamezení předčasného odcházení a časté změny mezi vzdělávacími obory. Pamatováno bude i na pedagogy, kteří by měli svými dovednostmi umět žáka motivovat k dokončení zvoleného oboru. Ve strategii je uváděno, že bude

vybudován dobře fungující systém součinnosti mezi školním prostředím a sférou zaměstnavatelů. Pro takovou spolupráci je propagován duální systém vzdělávání, který bude přizpůsoben podmínkám v České republice. Bude též zacíleno na zapojování odborníků z praxe do výuky a na realizování stáží pedagogických pracovníků ve firmách (Strategie 2030+).

Dle Fontány (2010) poradce, který je žákovi nápomocen při volbě povolání by si měl položit dvě otázky. První otázka by měla znít: Jaké povolání se bude žákovi zamlouvat? Druhá otázka by byla: Jaké povolání se k žákovi z největší pravděpodobností hodí? Pokud je odpověď na otázky totožná jedná se o ideální stav. Často žáci mívají ambice, které příliš, přesahují jejich možnosti. Nikdo z vyučujících ani poradců nechce žákům bránit ve vysněném povolání, které se jim líbí. Mnoho žáků dokáže překvapit, co všechno dokáží, když se opravdu snaží. U žáků je potřeba mít na paměti, že ke konečné volbě povolání projdou několika stádii. U jednotlivých stádií se projevuje nedostatek realismu. Žáci nemají ujasněnou reálnou náplň práce, o kterou projevují zájem, také jim schází konkrétní představy o kvalifikačních a dovednostních náležitostech.

Fontána, dále uvádí vývojová stádia při volbě povolání na základě Superova modelu.

1. Stádium fantazií (rané dětství) – trvání stádia do prvních ročníků základních škol. Žáci si představují povolání dle své fantazie. Skutečnost je pomíjena.

2. stádium zájmu (pozdní dětství) – stádium u žáků vyšších tříd základní školy. Volba povolání je založena na jejich zájmech. Chtěl bych být tím, co mě zajímá zrovna teď.

3. stádium schopností (střed druhé desítky let věku) – žáci na třetím vzdělávacím stupni. Volba povolání je řízena schopnostmi. Povolání je voleno nad hranicemi schopností, nebo pod těmito hranicemi.

4. stádium ohledávání (konec druhé desítky) – volba o povolání se začíná realizovat. Dochází k prvním žádostem o povolání. Žáci zjišťují další skutečnosti k pracovnímu životu.

Dále je uváděno období kolem dvacátého roku „zkoušení“, časté změny povolání zkoušení různých možností. Období středního věku „specializace“ jedinec se věnuje určitému povolání. Následně nastává stádium „zpomalení“ v zaměstnání, jedinec neuvažuje o dalším postupu. Posledním stádiem je „důchod“. Superův model slouží jako pomocná cesta poradcům a vyučujícím při poradenství ve volbě povolání

4.8.1 Kariérové poradenství na středních školách Karlovarského kraje

Naplňování kariérového poradenství je realizováno projektem „Krajského akčního plánu rozvoje vzdělávání v Karlovarském kraji“ a „Implementace Krajského akčního plánu rozvoje vzdělávání Karlovarského kraje“. Ve školách se podařilo individualizovat kariérové poradenství a zvýšit dostupnost činnosti samostatných kariérových poradců. Zlepšila se provázanost kariérového poradenství tím, že se výchovně-kariéroví poradci účastnili akcí pořádaných Úřadem práce. Kariéroví poradci musejí kvalifikační kurzy absolvovat mimo Karlovarský kraj. V Karlovarském kraji se nedaří tyto kurzy otvírat. Pro podporu kariérového poradenství vznikla databáze výchovných a kariérových poradců na území Karlovarského kraje dle okresů a vzdělávacích stupňů. Tato databáze je On-line dostupná na školském portálu. V Karlovarském kraji se podařilo zvýšit zájem žáků a rodičů o kariérové poradenství. Školy se snaží propagovat služby svých výchovných-kariérových poradců u žáků jejich rodičů a široké veřejnosti. Tento proces probíhá v rámci třídnických hodin, kontaktních prezentací při přijímání nových žáků, v průběhu třídních schůzek a na webových stránkách (Dlouhodobý záměr 2020).

4.9 Volba povolání mimo školu

„Obecně lze říci, že kariérové rozhodování u žáků je ovlivňováno sociálním okolím, v němž jedinci žijí. Hlavní institucí, která v tomto procesu dlouhodobě sehrává nejvýznamnější roli, je rodina“ (Hlad'o 2010). Rodina je hlavní skupinou, kde se formuje osobnost dítěte-žáka a kde prožívá veškeré fáze svého života. K nejzásadnějšímu ovlivnění dochází nukleární rodinou (dvougenerační jádro – rodiče a děti), pak rodina širší, která zahrnuje prarodiče, sourozence a další příbuzný. Rodina je základním činitelem demografického vývoje, sociální, ekonomické, kulturní struktury. Pro jedince zajišťuje základní společenské procesy a pro společnost základní funkce. Zprostředkovává poznatky o životní úrovni, možnosti osobního a profesního růstu (Havlík 2011).

Rodiče své potomky při kariérovém rozhodování podporují a povzbuzují. Snaží se jim poskytovat emoční stabilitu a ujišťují je v jejich vnitřním světě. Rodiče vyvíjejí aktivitu, aby zprostředkovali svým dětem dostupné informační zdroje kariérových informací a pořádaných akcí. Dochází ke snaze motivovat potomky k samostatnému zájmu o kariérové informace. Kariéra u potomků je ovlivňována otevřenou komunikací v rodině, rozvíjením zodpovědnosti a samostatnosti. Rodiče jsou ve většině případů prvními pracovními vzory. Tímto

prostřednictvím získávají potomci vhléd do světa práce, čímž dochází k ujasnění postojů k práci a jednotlivým povoláním. Kariérovému rozhodování prospívají ucelené a pevné rodičovské vztahy. Nefunkčnost rodičovské opory vede k neschopnosti jedince v kariérovém rozhodování a rozvoji. Rodičovská role je ve většině případů v souvislosti s kariérou, volbou povolání a budoucností potomků nezastupitelná.

Do procesu kariérového rozhodování a volby povolání mimo školu vstupují krom rodičů i vrstevníci, spolužáci a kamarádi. S postupným dospíváním jedince se přesouvají sociální vztahy od rodičů k vrstevníkům. Vrstevníci zastávají významnou roli při předávání neformálních informací při kariérovém rozhodování. Pozitivní vliv je pozorován i v emočním ukotvení svých spolužáků v období nejistoty, která se pojí s kariérovým rozhodováním. S mírou většího sebevědomí přistupují ti, kteří mají vrstevnickou oporu. Dále se uvádí, že v posledních letech dochází k nárůstům vlivného působení vrstevníků na kariérové rozhodování. Je potřeba doplnit, že ani přímý vliv vrstevníků není tak silný jako ze strany rodičů. Vrstevnická opora je především v informačních zdrojích a komunikaci (Hladů a Kvasková 2020).

5 Vlastnosti osobnosti při volbě povolání

Faktory ovlivňující volbu povolání u žáků

Dle Melgosa (1999) lze faktory ovlivňující volbu povolání rozdělit na základě osobnosti, prostředí, vzdělání a pracovní příležitosti.

Osobnost

Mezi rozhodující činitele při volbě povolání zařazujeme vlastnosti a schopnosti každého žáka. Postupným dospíváním poznává sám sebe a nachází vhodné místo ve společnosti. V tomto období objevuje slabé a silné stránky. Ujišťuje se ve vlastním duševním rozvoji, s čímž souvisí priority životních hodnot. Tyto osobnostní rysy se velice podílejí na volbě povolání.

Prostředí

Prostředí, ve kterém se žák nachází, je velice zásadní. Z prostředí získává a přijímá podněty. Prostředí je pro žáka velice pestré nacházejí se zde přátelé, rodina, škola, různé druhy povolání, které má možnost pozorovat, do tohoto prostředí je žádoucí zahrnout i televizi a internet. V prostředí, ve kterém se žáci nacházejí, mají možnost pochopit roli pohlaví při volbě povolání. Dnes se stírá striktní rozdělení pohlaví dle volby povolání.

Vzdělání

Zde je vzdělání chápáno jako odborná příprava na povolání. Takovéto odborné vzdělání má zásadní vliv na žáka a následnou volbu. Jedná se především o úroveň vzdělání, která je žákům předváděná. Kvalita výuky může žáka zásadně ovlivnit, a to pozitivně i negativně. Svou úlohu hrají kariérní poradci při školách nebo poradnách.

Pracovní příležitosti

Žák by si měl volit povolání na základě svých osobních předpokladů, schopností a dovedností. Velkou mírou se podílí nabídka pracovního trhu. Žák by měl být orientován, aby se jeho volba povolání ubírala tím správným směrem. Na některá profesní zařazení je přetlak a naopak může docházet k nedostatku uchazečů v určité sféře.

5.1 Motivace

Vnímáme ji jako vnitřní sílu, která nás vede k aktivitě a potřebám. Motivace nás pobízí k činnosti. Hybným činitelem jsou skutečnosti, které jedince podněcují, podporují a tlumí. V motivaci se ukrývají vnější pobídky a cíle tak i vnitřní motivy. Lidská motivace je individuálně

velice rozdílná. Jsme vedeni k určitému jasnému motivu nebo k několika motivům současně. Každý z nás má jiný motiv k určitým činnostem (Říčan 2013). K základním motivům řadíme potřeby, zájmy, návyky, cíle, přání, hodnoty, postoje, emoce. Motivace jako nekognitivní faktor má vliv na volbu povolání. Mezi nejčastější motivy ve volbě povolání patří zájmy, které rozhodují o povolání a zároveň o spokojenosti v pracovním procesu (Vendel 2008). Zájmy mohou vycházet z vrozených vloh člověka a z poznávacích potřeb. Mohou být silným motivačním činitelem. U zájmů dochází k zaměření pozornosti určitým směrem, k činnostem, které nás naplňují, k uspokojujícím pocitům. Naopak při omezování zájmů se projevuje jistá míra nelibosti. Zájmy jsou hodnoceny z hlediska trvalosti na krátkodobé nebo dlouhodobé a z hlediska okruhu na úzký okruh nebo široký okruh (Rozsypalová 2003). V motivačním procesu při volbě povolání a formování vztahu k profesi hrají zásadní roli první osobní zkušenosti při zapojování do odborné praxe. Dochází ke ztotožnění konkrétních představ o povolání s realitou (Čačka 2002).

5.2 Volba a rozhodování

(Procházka 2014). Vztah k práci a volbě povolání se utváří v brzkém dětství, takový vztah hodnotíme z pohledu genetické výbavy a působení prostředí. V této fázi vstupuje do problematiky vyvíjející se struktura osobnosti s emocionálně-kognitivními procesy.

Předběžný zájem o volbu povolání vyplývá ze základních motivačních zaměření. Jedná se o emocionální potřeby, zájmů a přání žáka, a také z racionální úvahy o možnostech a omezeních žáka.

Předběžná volba dospívajícího jedince může být:

- Realistická
- Nadhodnocená
- Podhodnocená

Existují orientační etapy profesního vývoje, kam zařazujeme jednotlivá stádia:

- Stádium růstu 0 – 14 let
- Stádium ujasňování 14 – 24 let
- Stádium ustalování 24 – 45 let
- Stádium udržování úrovně výkonů 45 – 60 let
- Stádium poklesu 60 a více let

Proces rozhodování o volbě povolání:

- Stádium fantazie do 11. let
- Stádium pokusné volby 11 – 17 let
- Stádium realistické volby 17 – 19 let

V uvedených procesech se projevuje směrová a zpřesňující volba povolání:

- Znalosti a informace o povolání
- Vlastní školní prospěch
- Sebehodnocení a předpoklady
- Přání a očekávání rodičů
- Doporučení školy
- Informace od spolužáků

Rozhodování je proces, při kterém si dokážeme vytyčovat a uskutečňovat, cíle přičemž dochází k individuálním rozdílům. Jde o to, zda je člověk rozhodný nebo nerozhodný a v momentě rozhodnutí, zda dokáže vytrvat v realizaci cílů a překonávání překážek (Čáp, Mareš 2007).

Vendel (2008) uvádí rozhodování v osmy způsobech:

U první skupiny čtyř způsobů se vlastně jedná o nerozhodování. Je projevován společný nedostatek rozhodnosti. Jedná se o všeobecné postupy vyhýbacích manévrů v rozhodovacím procesu.

Spoléhání se na osud

Přenechávání rozhodnutí druhým. Většinou je sledována cesta nejmenšího odporu.

Odklad rozhodnutí

Dochází k protahování a odkládání rozhodovací fáze. Častým jevem je, že rozhodnutí přichází v době, kdy je už pozdě.

Poslušnost – povolnost

Žák za sebe nechává rozhodovat osoby ze svého okolí. Takovéto poslušné rozhodování může vyplývat z celkové pasivity.

Ochromení

Dochází ke stavu nerozhodnosti a úzkosti vlivem nátlaku okolí, že se musí rozhodnout. Tento stav podporuje nerozhodnost a obavu z následků.

Další čtyři způsoby rozhodování přináší odlišné přístupy k procesu rozhodování.

Intuitivní rozhodování

Dochází k němu především na základě pocitů. Rozumové zvážení nebývá. V některých případech se volba povolání řídí pouze pocitem a dopad uplatnitelnosti je zcela opomíjen.

Impulzivní rozhodování

U žáka nedochází ke zvážení všech možností a dostatečnému plánování. Při volbě povolání takové rozhodování způsobuje mnoho problémů. Především v dlouhodobé perspektivě.

Mučivé rozhodování

Někteří jedinci dokonale zvládají uspořádání a naplánování informací o sobě i povolání, ale i tak mají problém se rozhodnout v pravý okamžik. Rozhodovací proces trvá dlouhý čas.

Plánovité rozhodování

Nastává přístup plánování a rozhodování přičemž je věnována pozornost pocitům a schopnostem, zájmům.

5.3 Schopnosti

„Schopnost je psychická vlastnost, která umožňuje člověku naučit se určitým činností a úspěšně je vykonávat. Vytváří se na podkladě biologické vlohy, životem ve společnosti, činností a učením. Každý člověk si přináší na svět již při narození určité zděděné a vrozené předpoklady, které se v průběhu života dále rozvíjejí“ (Rozsypalová 2003 s. 52).

Biologický, vrozený předpoklad pro utváření schopností je označován pojmem vloha. Životem, učením, činnostmi v průběhu života dochází k rozvíjení a formování vloh. Při úspěšném osvojení vykonávané činnosti hovoříme o dovednosti (Gillernová 2001).

V souvislosti s volbou povolání Vendel (2008) uvádí, že při volbě vhodného povolání je velice důležité pochopení přirozených schopností, které jsou hybnými činiteli osobnosti. Vychází tak z výzkumů za posledních padesát let, které potvrdily, že nejčastější příčinou nespokojenosti se zaměstnáním je nevyužití přirozených schopností zaměstnance. Také nucené vykonávání úkolů, pro které nemá přirozené schopnosti. Při volbě povolání bez ohledu

na přirozené schopnosti a následného nástupu do zaměstnání, často dochází k nechuti a frustraci, což vede k zanechání zvoleného povolání.

Při volbě povolání se uplatňuje psychologický rozměr, kdy na základě inteligenčních testů je predikována úspěšnost volby povolání. Existuje vztah mezi úrovní schopností a jednotlivým povoláním, kdy jednotlivé druhy povolání vyžadují odlišné nároky na schopnosti.

Pro většinu povolání je stanoveno minimum schopností, při nedodržení těchto limitů nejspíš pracovník neuspěje. Schopnosti nejsou stálé soustavným výcvikem a činností se postupně zdokonalují. K takovému rozvoji dochází při dlouhodobějším působením v určitém směru.

Profil jednotlivých schopností odhalují testy, které se v kariérovém poradenství a při volbě povolání využívají. Mezi základní druhy schopností se zařazují:

Řídící schopnosti – umožňují ovlivňovat druhého, dosahovat cílů, organizovat, motivovat, důležitost schopnosti se projevuje při řízení lidí.

Technické schopnosti – předpoklady pro činnosti s mechanickými předměty.

Schopnosti matematického myšlení – kvantitativní myšlení, matematické úkony, matematické vnímání a chápání.

Prostorová představivost – představování předmětů z různých perspektiv.

Jazykové schopnosti – ovládání jazyka slovem i písmem, práce s textem, gramatika, stylistika.

Administrativní schopnosti – rychlost a přesnost v administrativních úkonech.

Sociální schopnosti – citlivé jednání s lidmi, porozumění druhým, ohleduplnost.

Umělecké schopnosti – tvořivé činnosti, malování, psaní, modelování, pohybové nadání.

Schopnost vědeckého myšlení – experimentovat, porozumět vědeckým principům.

5.4 Temperament

Vendel (2008) uvádí, že temperament je významnou složkou při volbě povolání a vhodném zařazením člověka k pracovnímu výkonu. S tímto tvrzením souhlasí Kopecká (2012), která dále uvádí, že k vlastnostem temperamentu by bylo dobré se věnovat při volbě

povolání. Především v typech povolání, kde je nutný styk s lidmi a kde dochází k častému střídání činnosti (ve službách, v pomáhajících profesích, sociálních službách).

Temperamentem se rozumí převážně vrozený rys osobnosti, který se projevuje způsobem reagování prožívání a chování člověka. Především jakým způsobem reakce vznikají, jak jsou silné, a jak jsou proměnné. Vlivem prostředí a podmínek v životě jedince se může temperament částečně proměňovat. Na temperament mají vliv faktory výchovy, věku, specifických činností a působení společenských podmínek. Těmito faktory může docházet ke změnám projevu a reakce mohou být utlumeny nebo zvýrazněny. Temperament se u jedince projevuje vzrušivostí, proječováním se, rychlostí pohybů. Zásadní jsou pak temperamentové rozdíly, které se projevují. Rozdíly v chování jedinců byly pozorovány již ve starém Řecku, kde lékaři studovali odlišné chování u nemocných lidí. Tím byla vytvořena typologie a došlo k rozlišení čtyř hlavních typů na základě převládající tělesné tekutiny. Nelze se domnívat, že se u člověka nachází pouze jeden vyhraněný typ. Spíše se jedná o smíšení typů, kde převládá jeden nebo dva typy temperamentu (Čáp 1998).

Klasická typologie (Hippokratova – Galénova) popisuje kladné a záporné vlastnosti u jednotlivých typů.

Sangvinik (krev)

Je společenský, přátelský, aktivní, optimistický, vyrovnaný, výřečný, dobře přizpůsobivý, podnikavý, rozhodný. Dalšími vlastnostmi jsou: lhostejnost, povrchnost, ovlivnitelnost, nesoustředěnost, lehkomyšlnost, je málo náročný k sobě, mívá sklony k povrchnosti citů a zájmů.

Cholerik (žluč)

Vlastnostmi jsou: průbojnost, zásadovost, nebojácnost, energetičnost, kreativnost, výkonnost, samostatnost a iniciativnost. Protipólem jsou vlastnosti náladovosti, výbušnosti, impulzivnosti, nesnášenlivosti, vzdorovitosti, trpí nedostatkem sebeovládání, což ovlivňuje dřívější činy před promyšlením.

Flegmatik (sliz, hlen)

Bývá obdařen smyslem pro spravedlnost, zodpovědností, trpělivostí, rozvážností, vyrovnaností, vytrvalostí, spolehlivostí, snáší dlouhodobé zátěžové situace. Oproti tomu se vyskytují vlastnosti pomalosti, nerozhodnosti, pasivity, která přechází v lenost, setrvačnost.

Melancholik (černá žluč)

Je pečlivý, obětavý, ohleduplný, svědomitý, chápající, s velkou mírou citlivosti. Zároveň bývá extrémně starostlivý, plachý, uzavřený, nedůvěřivý, mírný, nedůsledný, málo praktický, urážlivý.

Temperamentové typy dle typologie Junga

Do této skupiny se řadí typ introverta a extraverta.

Introvert

Spíše nesmělý, zdrženlivý, vůči lidem uzavřený. Nesvědčí mu vzrušení. Upřednostňuje každodenní režim, spořádaný životní styl. Velice kontroluje své city. Je spolehlivý s etickou ctí.

Extravert

Je obklopen přáteli a všeobecně vyhledává společnost. Bývá velice družný, společenský. Touží po vzrušení, je impulsivní se sklony k agresivnosti. Je nenucený, veselý, bezstarostný (Holeček 2014).

Jurgen Eysenck využívá Jungovy typologie, kterou rozšiřuje o další osobnostní dimenzi neuroticismu. Dochází k charakteristikám dvou pólů stability a lability.

Labilita

Tento jedinec má vysoký stupeň neurocitismu. Nemusí být neurotický, ale může snáze docházet k jejímu vzniku. Dochází k projevům náladovosti, nedostatku sebeovládání a sebejistoty, nadměrná vzrušivost i na podněty menší intenzity, celkově dochází k plachosti.

Stabilita

U tohoto jedince má nízkou míru neurocitismu, méně dráždivou nervovou soustavu, reaguje pouze na podněty vyšší intenzity (Hanušová 2014).

Empirická část

6 Karlovarský kraj

Vznikl v roce 2000 rozdělením Západočeského kraje na Plzeňský a Karlovarský. Jedná se o nejzápadnější kraj v České republice. Svou rozlohou 3 310 Km² se řadí mezi nejmenší kraje, procentuálním vyjádřením jde o 4,2 % ČR. Kraj se skládá ze tří okresů chebský, karlovarský, sokolovský celkem se zde nachází 134 obcí. Nejrozsáhlejším okresem je karlovarský. Počet obyvatel kraje k roku 2020 činí 293 311 s hustotou zalidnění 88,6 obyvatel na Km². Karlovarský kraj strádá i v počtu nově narozených na 1000 obyvatel (9,6 osob), což ho řadí na poslední místo, naopak u zemřelých nese prvenství na 1000 obyvatel (11,5 osob). (Ročenka... 2020).

V karlovarském kraji se nachází 22 středních škol zřizovaných krajem. Jejich naplněnost představuje 56 procent. Dvě střední školy jsou zřizované obcemi a osm jich spravuje soukromý sektor. V kraji se nachází čtyři vyšší odborné školy, které mají pouze třicetiprocentní naplněnost. Ve srovnání s ostatními kraji má celkově Karlovarský kraj nižší naplněnost ve všech vzdělávacích stupních.

Největší zastoupení nově přijatých žáků je ve středním odborném vzdělávání zakončeném výučním listem. Jedná se o celorepublikové srovnání s Karlovarským krajem. Karlovarský kraj by se měl zaměřit na zvýšení kvality učňovského školství a především upřednostnit kvalitu před početními kritérii.

V personálním obsazení pedagogických pracovníků patří Karlovarský kraj na první příčky v oblasti nekvalifikovaných vyučujících. Ve všech typech škol Karlovarského kraje dochází k vyššímu průměrnému věku vyučujících (Lebeda 2020)

7 Covidová doba

V roce 2020 nastává pro celý svět éra pandemie Covidu, doba ve které bude vše jinak. Pandemie nové nemoci postupuje světem jako žádná jiná v posledním století. Neexistuje odvětví, kterého by se tato doba nedotkla a nezasáhla jej. Nejprve přicházely hrozivé záběry z Číny a vše bylo opředeno tajemstvím. Následoval velký dopad v Itálii, stovky nakažených denně, desítky mrtvých. V České republice došlo k největším projevům pandemické situace v polovině března 2020. Naplno se začíná projevovat, že se děje něco neobvyklého. Po prvních lehkých případech nastává připojování pacientů na plicní ventilaci a nemoc se začíná nekontrolovaně šířit v celé zemi. Vláda uzavírá školy, divadla, ruší se sportovní a kulturní akce. Na celém území země je vyhlášen nouzový stav (od 12. 03. 2020 nadále je vyhlášován v jednotlivých etapách ještě čtyřikrát), je zaveden zákaz cestování a uzavření hraničních přechodů, obchody, provozy, a byl omezen i volný pohyb obyvatelstva. Firmy přerušovaly dodávky a výrobu. Zaměstnanci mnoha podniků začali pracovat z domova (Home Office) (Kubal 2020).

Jarní vlna COVID-19 v České republice byla úspěšná v kontextu včasného zavedení přísných opatření a restrikcí. Země byla ochráněna před scénami, které byly v médiích ze zahraničí. Počátkem léta 2020 se jevil příběh u konce. Obyvatelé republiky a političtí reprezentanti měli touhu se co nejrychleji vrátit do standardního režimu života. Názory varující před návratem nemoci zaznívaly, ale byly přehlušeny všeobecným optimismem. Nějak se neslyšelo, že tvrdá opatření byla těmi, která zabránila smutným scénářům. V první vlně bylo zaznamenáno 16 574 nakažených 382 z nich zemřelo (od 01. 03. 2020 – konec července). Tato čísla měla utvrdit zklidňující se situaci. Po necelých třech měsících se situace rapidně mění 23. října překonává počet nakažených patnáctitisícovou hranici za 24 hodin. Testy potvrzují stejný počet nakažených jako za prvních bezmála pět měsíců dohromady. Nejtragičtějším dnem se stává 3. listopad, úřady evidují 261 obětí za jediný den. Dále Covidová pandemie přicházela ve vlnách na přelomu roku a v jarním období 2021. Nemoc a postcovidové případy zůstávají i nadále (Kubal 2021).

Covidové onemocnění dle WHO (2022) „*Coronavirové onemocnění (COVID-19) je infekční onemocnění způsobené virem SARS-CoV-2. Většina lidí infikovaných virem prodělá mírné až středně těžké respirační onemocnění a zotaví se, aniž by vyžadovali zvláštní léčbu. Někteří však vážně onemocní a vyžadují lékařskou péči. Starší lidé a lidé se základními*

zdravotními problémy, jako je kardiovaskulární onemocnění, cukrovka, chronické respirační onemocnění nebo rakovina, mají větší pravděpodobnost, že se u nich vyvine vážné onemocnění. Onemocnět COVID-19 a vážně onemocnět nebo zemřít může kdokoli v jakémkoli věku.“

Dopady Covidové pandemie ve školství

V období uzavřených škol ztrácejí žáci přístup do známého prostředí, které jim poskytuje bezpečí a jistotu ve vzdělávání. Žáci zůstávají doma s rodičů, kde je prostředí pro výuku dle možností přizpůsobováno. Tyto podmínky nejsou vždy vyhovující a dochází ke zvýšenému riziku neúspěšnosti žáků. Touto izolací může docházet k duševním poruchám. V řadě případů trpí žáci osamocněním a pocity úzkosti. Elektronická komunikace v tomto případě nenahrazuje osobní setkávání. Někteří žáci využívali ve školním prostředí podpůrných prostředků, které v této době nebylo možné využívat.

Největší dopad byl na primární výuku, o kterou žáci přicházeli. Aby nedocházelo k velkým propadům, byla zavedena distanční (hybridní) on-line výuka. Tato forma přinášela řadu nerovnosti v přístupu vzdělání. Z větší části byli žáci odkázáni na vybavení, které bylo dostupné v rodinách. Rodič přebíral mnoho funkcí, které za běžných okolností plní škola.

Projevy a dopady jsou i u pracovníků škol.

U pedagogických pracovníků docházelo k operativnímu plánování výuky a řízení. Vznikala zvýšená potřeba komunikace u mnoha aktérů, aby bylo vůbec možné vyučovací proces uskutečnit.

Školy musely řešit situaci s personálním obsazením. V důsledku nemoci byla řada zaměstnanců v pracovní neschopnosti nebo na ošetřovném s vlastními potomky (Čermáková 2020).

8 Metodologie výzkumu

Empirická část práce se zabývá cíli výzkumu. Je pracováno s výzkumným vzorkem pomocí výzkumných metod. Získaná data jsou popisována.

V první fázi výzkumu probíhalo pilotní ověřování kvantitativní metody. Vyhodnocení pilotáže ukázalo na možnosti úprav dotazníkových otázek. Dotazníkové šetření je jednou z kvantitativních metod výzkumu. Na kvantitativní metodu navazují uskutečněné polostrukturované rozhovory, které jsou kvalitativně vyhodnocovány.

8.1 Cíle výzkumu

Základním cílem je porovnání preferencí při volbě povolání u žáků středních odborných škol a ovlivnění Covidovou situací.

Díličmi cíli bude zjišťováno:

- 1, Posouzení, zda došlo u žáků středních odborných škol ke změně preferencí při volbě povolání Covidovou pandemií.
- 2, Posouzení názoru vyučujících odborných středních škol, zda se preference u žáků ve volbě povolání proměnily nebo jsou ustálené v kontextu Covidové pandemie.

8.2 Výzkumný problém a otázky výzkumu

Výzkumný problém:

Jakým způsobem a zda vůbec se změnila preference žáků středních odborných škol ve volbě povolání při ovlivnění Covidovou pandemií.

Předpoklady výzkumného problému:

Předpokladem je změna v preferencích při volbě povolání v ohledech celkové změny volby povolání Covidovou dobou. Změna ve svobodě, obtížnosti a jistoty ve volbě povolání. Určité změny preferencí by mohly nastávat ve finančních ohledech a dojezdové vzdálenosti. Předpokládám změnu při využití aktérů, kteří jsou žákům při volbě povolání nápomocní, a to ze školního i soukromého prostředí. Předpokladem je zanedbatelná změna preferencí v informačních zdrojích.

Výzkumné otázky:

Došlo ke změně preferencí při volbě povolání Covidovou pandemií?

Jak se celkově žáci cítili při volbě povolání v Covidové době?

Jakým způsobem vnímají změnu preferencí u žáků v Covidové době vyučující?

9 Metody sběru dat

V diplomové práci, především v empirické části, byly použity kvantitativní a kvalitativní metody výzkumného šetření. Nejprve bylo přistoupeno k metodě dotazníkové. Jedná se o značně frekventovanou metodu získávání dat v pedagogickém výzkumu. U konkrétního dotazníku se jednalo o sběr dat ze strany žáků středních odborných škol. Dochází k písemnému kladení otázek a jsou získávány písemné odpovědi. Konkrétní dotazník představuje sestavu předem připravených a důsledně formulovaných otázek, na které respondent odpovídá. Úkolem dotazníku je získání informací o respondentovi (Chráska 2007).

Dotazník byl postaven na uzavřených otázkách, které byly formulovány na základě stanovených cílů. Uzavřené otázky byly zvoleny kvůli snadnějšímu a časově méně náročnému vyplňování ze strany respondentů.

Druhou výzkumnou metodou byly polostrukturované rozhovory, které byly uskutečňovány s učiteli středních odborných škol. Funkcí polostrukturovaných rozhovorů bylo zjistit názor učitelů na změnu preferencí ve volbě povolání u žáků, aby mohlo proběhnout porovnávání s výsledky dotazníkového šetření.

Metoda rozhovoru je založena na komunikaci a interakci respondenta a výzkumníka. Dochází k přímému dotazování a zaznamenávání faktů a postojů respondenta. Důraz je kladen na pozitivní a uvolněnou atmosféru, získání si důvěry a přátelského vztahu s respondentem. Předností polostrukturovaných rozhovorů je možná alternativa v kladených otázkách i odpovědích, které se následně dovysvětlují a objasňují (Šafránková 2019).

9.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Vlastnímu výzkumu předcházel pilotní výzkum, kterého se účastnili vybraní žáci střední odborné školy. Pilotní výzkum zabezpečil správné pochopení kladených otázek v dotazníku. Výsledkem pilotního výzkumu bylo přeformulování otázek, na které žáci nedokázali odpovídat. Tato část byla důležitá pro hladký průběh hlavního výzkumu. Chrástka (2007) uvádí, že pilotáž slouží k předběžnému zjištění informací o dané problematice. Provedená pilotáž umožňuje zpřesnění formulovaných otázek. Takto získaných údajů se v hlavním výzkumu neužívá.

Vlastní výzkum započal začátkem roku 2022. V dotazníkovém šetření se výzkumu zúčastnilo 101 žáků z různých středních odborných škol v Karlovarském kraji. Respondentů pro uskutečnění rozhovorů bylo 6. Všichni tito respondenti byli vyučujícími na středních odborných školách v Karlovarském kraji.

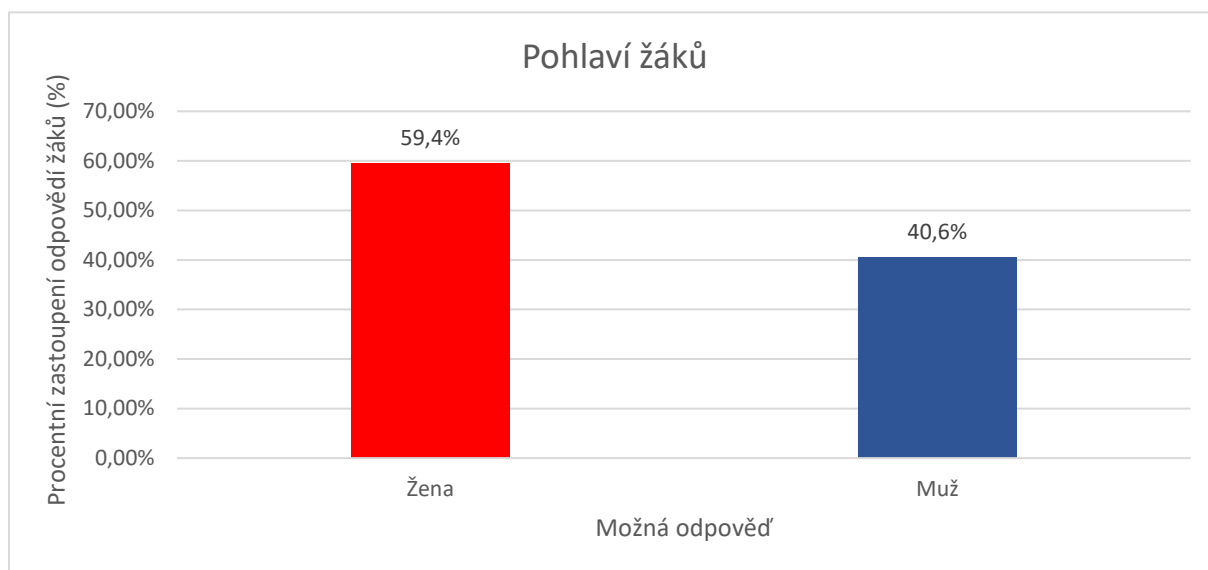
9.2 Dotazníkové šetření na školách

Dotazníky byly určeny žákům středních odborných škol v Karlovarském kraji. Otázky v dotazníku byly formulovány ke zjištění preferencí žáků k volbě povolání v kontextu s Covidovou pandemií. Dotazníky byly vytvořeny pomocí aplikace Google Formuláře. Rozesílaný dotazník na školy je přílohou č. 1 této práce. Odkazy na vytvořené dotazníky byly rozeslány na střední odborné školy v Karlovarském kraji. K rozeslání odkazů k cílové skupině žáků jsem požádal vyučující náhodně vybraných středních odborných škol. Odkazy na dotazníky byly rozesílány v lednu 2022. Nevýhodou šetření byla nevědomost v návratnosti zodpovězených dotazníků. V průběhu ledna a února se vrátilo 101 vypracovaných dotazníků, které mohou být použity v kvantitativním výzkumu (*tabulka č. 4*). V některých školách k návratnosti přispěli sami vyučující, kteří umožnili žákům časový prostor k vyplnění dotazníků.

Respondenti dotazníkového šetření

Pohlaví žáků	Absolutní četnost	Relativní četnost
Žena	60	59,40%
Muž	41	40,60%
	Σ 101	Σ 100 %

Tabulka č. 4 (Zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 1: Pohlaví žáků (Zdroj: vlastní výzkum)

V grafu č. 1, který koresponduje s tabulkou č. 4 je vyobrazen podíl odevzdaných dotazníků z celkového počtu 101 (100 %) respondentů. Ženského pohlaví 60 (59,4 %) respondentek a mužského pohlaví odpovědělo 41 (40,6 %) respondentů. Graf vypovídá o skutečnosti, že většina vrácených dotazníků byla od ženského pohlaví.

9.3 Rozhovory na školách

Rozhovory byly provedeny v únoru 2022. Byli osloveni vyučující na středních odborných školách v Karlovarském kraji. Vyučující z konkrétních škol byli k uskutečnění polostrukturovaných rozhovorů velice vstřícní. Stěžejní byla otázka časového rozsahu. Rozhovor bylo reálné uskutečnit v rámci třiceti minut. Bylo tudíž nutné domluvit si s vyučujícím, kdy má volnou vyučovací hodinu. Rozhovory probíhali ve většině případů na půdě škol. Rozhovor se skládal z deseti otázek. Celkem bylo provedeno šest rozhovorů na různých školách. Vyučující byli zaměřeni na výuku odborných předmětů i všeobecně vzdělávacích. Rozhovory probíhaly s tím, že osobní údaje vyučujících budou anonymizovány. V *tabulce č. 5* jsou uvedené obecné informace o vyučujících. Dále je uvedeno označení respondenta. Označení bude uváděno při zpracování a vyhodnocování odpovědí jednotlivých respondentů.

Respondenti, kteří se zúčastnili rozhovorů (učitelé)

Označení respondenta	Pohlaví respondenta	Vyučované předměty	Pedagogická praxe
A	žena	Odborné	20 let
B	žena	Odborné - gastro	10 let
C	žena	Všeobecně vzdělávací	15 let
D	muž	Odborné humanitní	11 let
E	žena	Odborné zemědělské	15 let
F	muž	Přírodovědné	8 let

Tabulka č. 5 (Zdroj: vlastní výzkum)

10 Výsledky výzkumného šetření

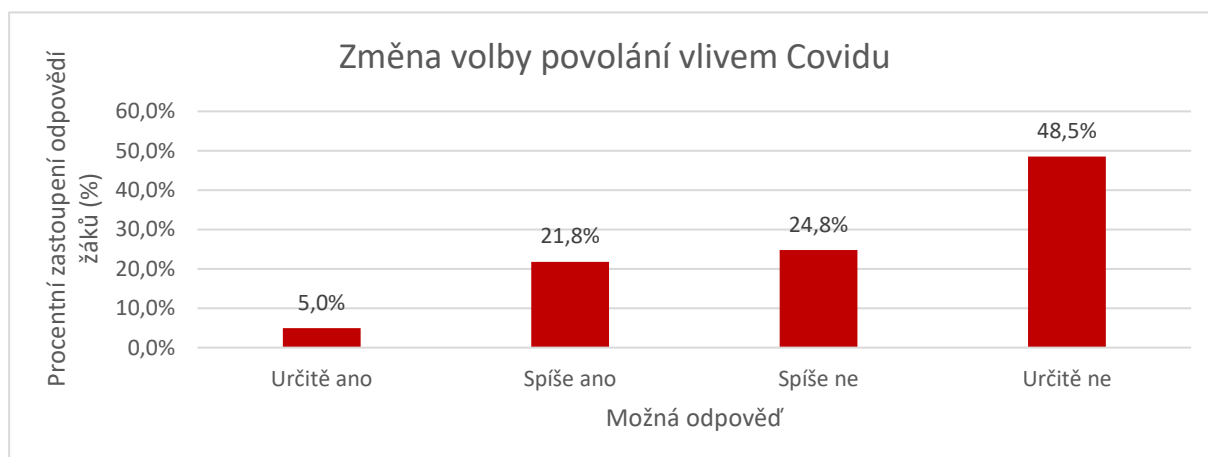
Kapitola se zabývá analýzou dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů. Je uváděno zveřejnění výsledků z konkrétních šetření.

10.1 Dotazníky

Získaná data z dotazníkového šetření jsou zpracována do grafů. Grafy jsou popsány, pojmenovány a očíslovány pro lepší přehlednost. Obsahují hodnoty četností vyjádřené v procentech. Při zpracování byly vrácené dotazníky rozděleny do sedmi kategorií. Celkem bylo zpracovááno 39 uzavřených otázek. V kategoriích: Volba povolání, Finance jako rozhodující faktor při volbě povolání, Informační zdroje o volbě povolání, Preference možnosti pracovat z domova, Zájem o technologie a vliv distanční výuky na volbu povolání, Touha pomáhat druhým lidem a zdravotní riziko při volbě povolání, Charakter zaměstnání a setrvání v oboru, které jsou následně zpracovány.

1. Volba povolání

Změna volby povolání vlivem Covidu

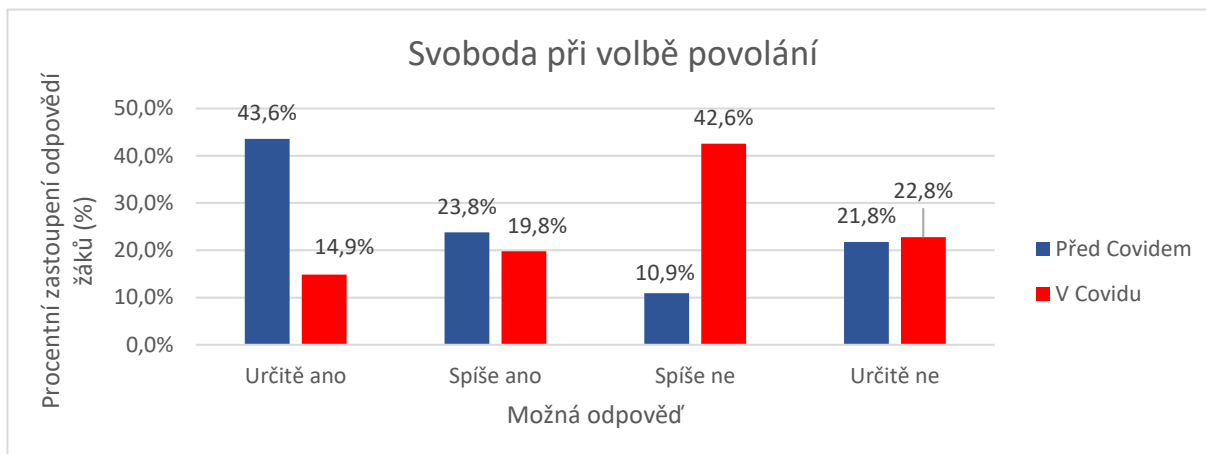

Graf č. 2: Změna volby povolání vlivem Covidu (Zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 2 znázorňuje postoje žáků k otázce *Změnila vám Covidová pandemie volbu povolání?* odpověď *určitě ano* volilo 5 žáků (5,0 %) *spíše ano* 22 žáků (21,8 %). Odpověď *spíše ne* volilo 25 žáků (24,8 %) a *určitě ne* 49 žáků (48,5 %). Většina žáků 74 (73 %) nevidí důvod ke změně ve své volbě povolání důsledkem Covidové pandemie.

Svoboda při volbě povolání

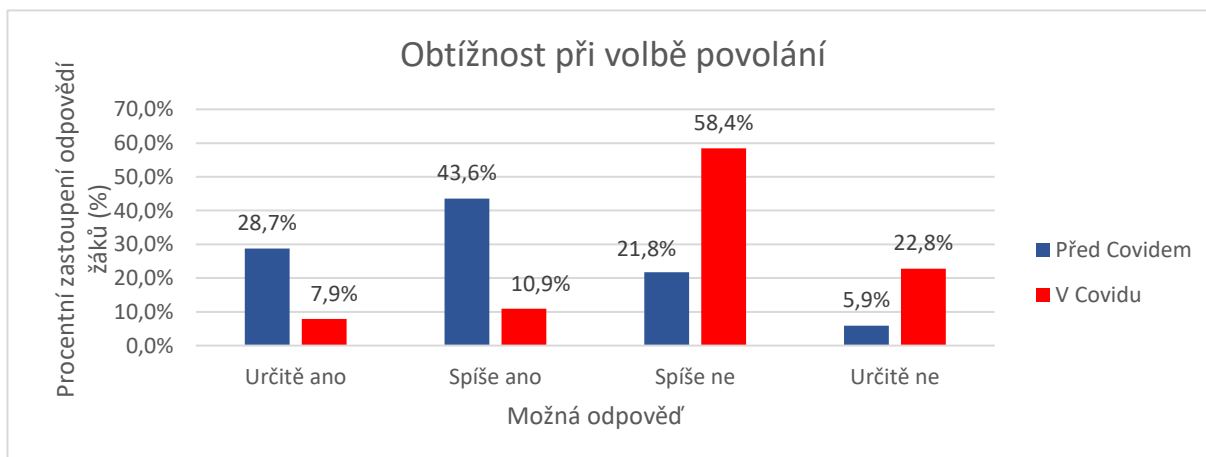
Volba povolání je do jisté míry založena na svobodě rozhodnutí. Zda došlo u žáků k nějaké změně v ohledu svobody při volbě povolání Covidovou pandemií vypovídá *graf č. 3*. Žáci byli dotazováni, zda se cítili svobodní při volbě povolání před Covidovou pandemií a zda došlo k nějaké změně v průběhu pandemie.

Graf č. 3: Svoboda při volbě povolání (Zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 3 na otázku *Cítili jste se při volbě povolání před Covidovou dobou svobodní?* volilo odpověď *určitě ano* 44 žáků (43,6 %) *spíše ano* 24 žáků (23,8 %). Odpověď *spíše ne* volilo 11 žáků (10,9 %) a *určitě ne* 22 žáků (21,8%). Na otázku *Cítili jste se při volbě povolání v Covidové době svobodní?* volilo odpověď *určitě ano* 15 žáků (14,9 %) a *spíše ano* 20 žáků (19,8 %). Odpověď *spíše ne* volilo 43 žáků (42,6 %) a odpověď *určitě ne* 23 žáků (22,8 %). Celkově se dá říci, že vlivem pandemie k určité změně v míře svobody při volbě povolání došlo. Před pandemií odpovídalo *Určitě ano* či *spíše ano* 68 žáků (67,4 %) a během pandemie se počty na tyto odpovědi snížily o 33 žáků (32,7 %).

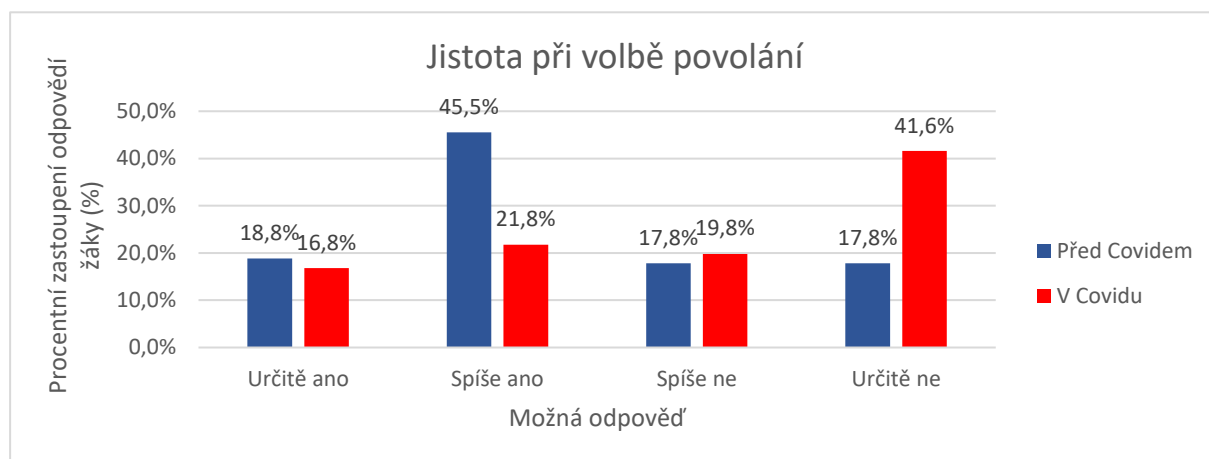
Obtížnost při volbě povolání

Graf č. 4: Obtížnost při volbě povolání (Zdroj: vlastní výzkum)

Určitá obtížnost ve volbě povolání je vyobrazena v grafu č. 4. Na otázku *Domnívám se, že volba povolání před Covidovou dobou byla snazší?* volilo odpověď *určitě ano* 29 žáků (28,7 %) *spíše ano* 44 žáků (43,6 %). Odpověď *spíše ne* volilo 22 žáků (21,8 %) a *určitě ne* 5 žáků (5,9 %). Na otázku *Domnívám se, že volba povolání v Covidové době je snazší?* volilo odpověď *určitě ano* 8 žáků (7,9 %) a *spíše ano* 11 žáků (10,9 %) na odpověď *spíše ne* volilo 59 žáků (58,4 %) a *určitě ne* 23 žáků (22,8 %). To, že by volba povolání byla snazší v Covidové době, se nedomnívá 59 žáků (58,4 %), odpověď *spíše ne* a odpověď *určitě ne* zvolilo 23 žáků (22,8 %). V celkovém souhrnu se u 73 žáků (72,3 %) potvrzuje domněnka, že před Covidem byla volba povolání snazší.

Jistota při volbě povolání

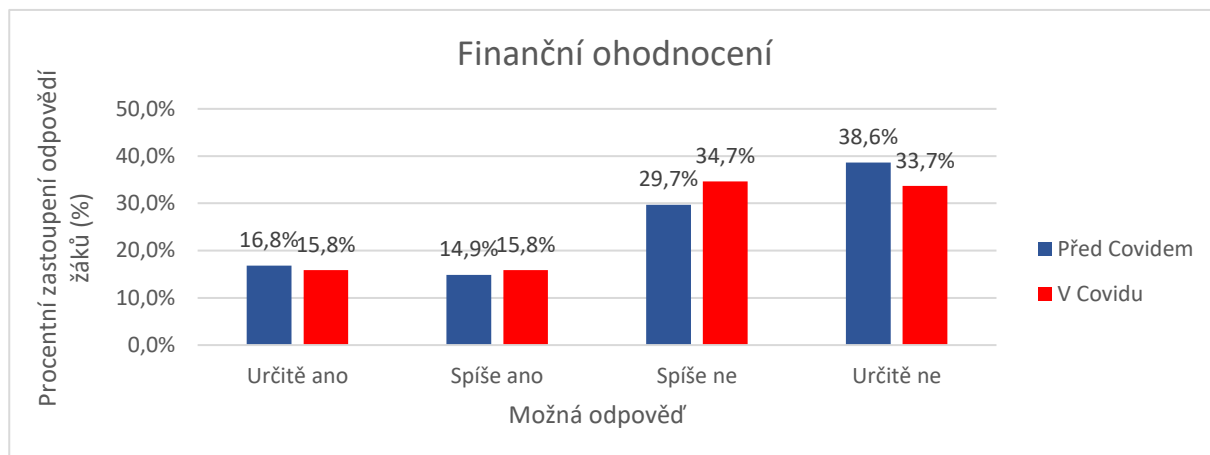

Graf č. 5: Jistota při volbě povolání (Zdroj: vlastní výzkum)

Jistota ve volbě povolání nebývá u žáků středních škol samozřejmostí. Graf č. 5 ukazuje, jak na tom byli s jistotou při volbě povolání žáci před Covidovou dobou a v průběhu pandemie. Na otázku *Měl/a jsem jistotu při volbě povolání před Covidovou dobou?* volilo odpověď *určitě ano* 19 žáků (18,8 %) *spíše ano* 46 žáků (45,5 %) a odpověď *spíše ne* volilo 18 žáků (17,8 %) a *určitě ne* 18 žáků (17,8 %). Na otázku *Měl/a jsem jistotu při volbě povolání v Covidové době?* volilo odpověď *určitě ano* 17 žáků (16,8 %) *spíše ano* 22 žáků (21,8 %) a odpověď *spíše ne* 20 žáků (19,8 %) a *určitě ne* 42 žáků (41,6 %). Z grafu vyplývá, že o 26 žáků (25,7 %) více mělo jistotu ve volbě povolání před Covidovou dobou. V Covidové době jistota ve volbě povolání výrazně klesla.

2. Finance jako rozhodující faktor při volbě povolání

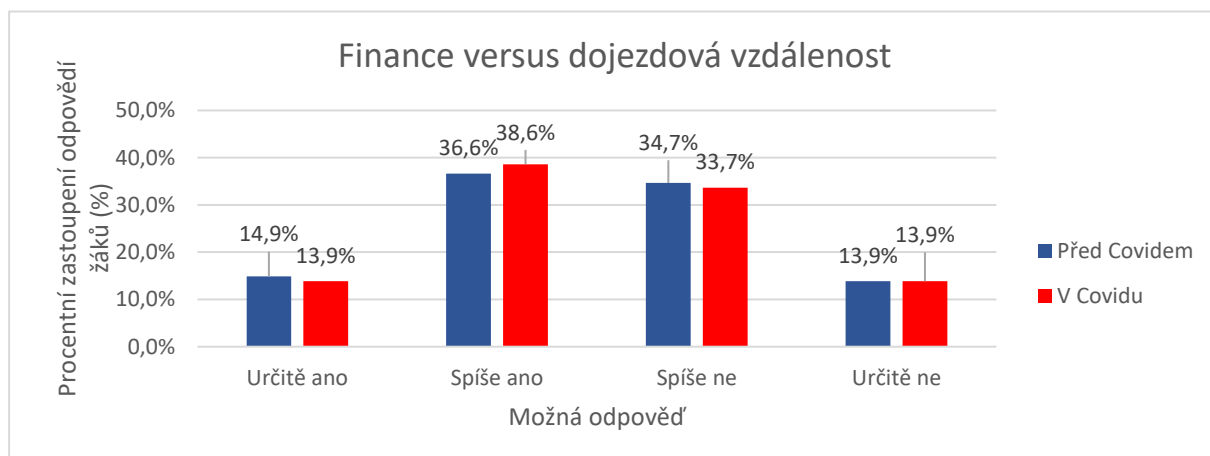
Finanční ohodnocení

Graf č. 6: Finanční ohodnocení (Zdroj: vlastní výzkum)

Finanční ohodnocení je důležitým faktorem při volbě povolání. V dotazníku se u žáků zjišťovalo, zda se změnila preference a postoj k finančnímu ohodnocení Covidovou pandemií. Otázka *Před Covidovou dobou jsem sledoval/a finanční ohodnocení v mé volbě povolání?*, odpovědi v grafu č. 6 ukazují, že 17 žáků (16,8 %) odpovídalo *určitě ano* 15 žáků (14,9 %) *spíše ano*. *Spíše ne* odpovídalo 30 žáků (29,7 %) a *určitě ne* 39 žáků (38,6 %). U otázky *V Covidové době sleduji finanční ohodnocení v mé volbě povolání?* byly zaznamenány odpovědi *určitě ano* u 16 žáků (15,8 %) a *spíše ano* se stejným počtem 16 žáků (15,8 %). U odpovědi *spíše ne* odpovídalo 35 žáků (34,7 %) a *určitě ne* volilo 34 žáků (33,7 %). Změna preference ve finančním ohodnocení není zaznamenána, před Covidovou dobou nesledovalo a spíše nesledovalo 69 žáků (68,3 %) a v Covidové době finance nesledovalo a spíše nesledovalo 69 žáků (68,4 %).

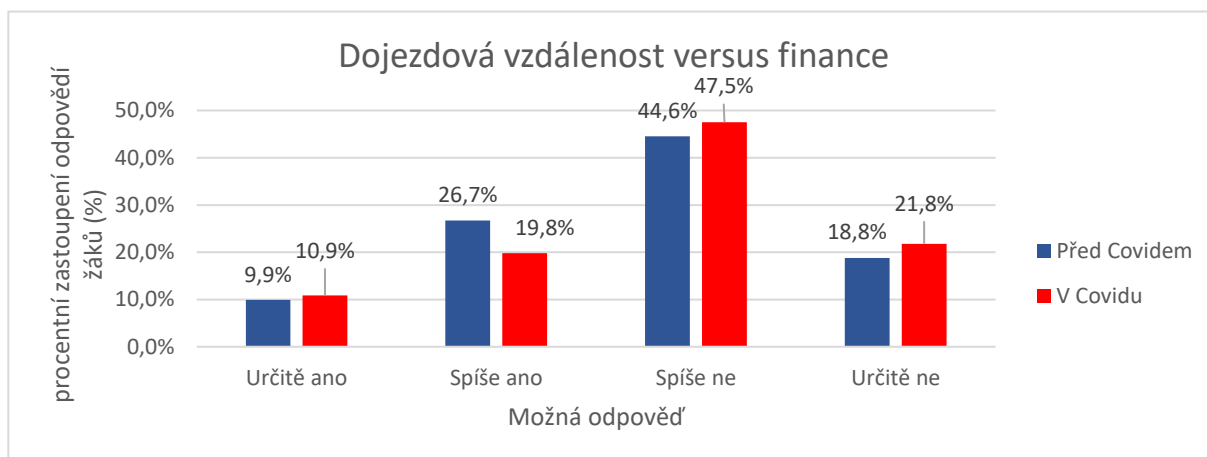
Finance versus dojezdová vzdálenost

Graf č. 7: Finance versus dojezdová vzdálenost (Zdroj: vlastní výzkum)

Finanční ohodnocení je mnohdy vázáno na určité město nebo region. U žáků byla zjišťována, ochota dojíždět do zaměstnání s vyšším výdělkem a delší vzdáleností, a zda na to měla vliv Covidová pandemie. Jak lze vyčíst z grafu č. 7 na otázku *Před Covidovou dobou pro mne byla rozhodující výše finančního ohodnocení než dojezdová vzdálenost do zaměstnání?* odpovídali žáci *určitě ano* 15 žáků (14,9 %) *spíše ano* 37 žáků (36,6 %). U odpovědi *spíše ne* 35 žáků (34,7 %) a *určitě ne* 14 žáků (13,9 %). U otázky *V Covidové době pro mne je rozhodující výše finančního ohodnocení než dojezdová vzdálenost?* žáci odpovídali *určitě ano* 14 žáků (13,9 %) *spíše ano* 39 žáků (38,6 %). U odpovědi *spíše ne* 34 žáků (33,7 %) a *určitě ne* 14 žáků (13,9 %). V těchto otázkách se o zásadní změně v preferencích hovořit nedá, ale lze pozorovat, že žáci jsou v odpovědích rozděleni do poměrně vyrovnaných skupin, jak v době před pandemií i v pandemii.

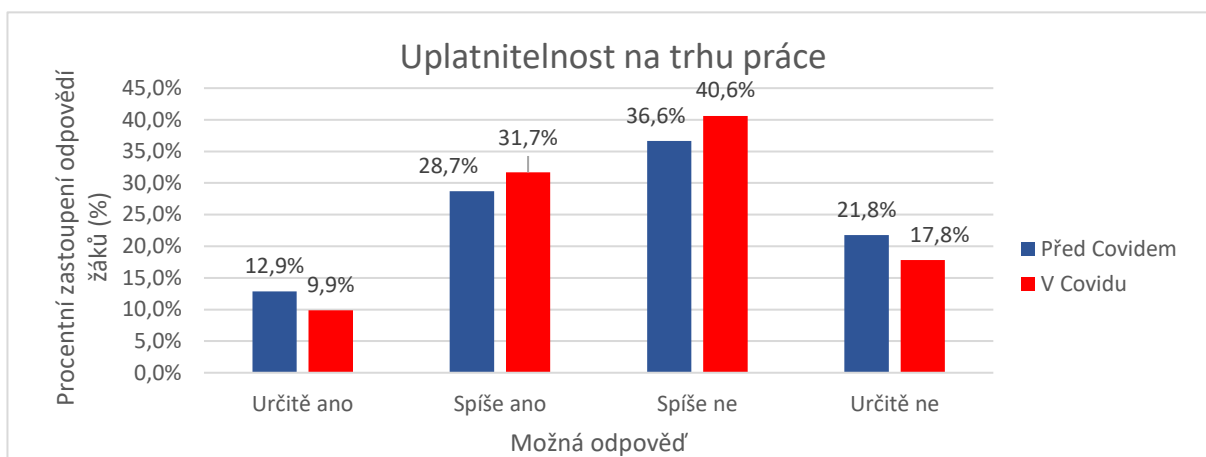
Dojezdová vzdálenost versus finance

Graf č. 8: Dojezdová vzdálenost versus finance (Zdroj: vlastní výzkum)

U některých žáků při volbě povolání hraje největší roli dojezdová vzdálenost, která je tím nejdůležitějším faktorem. V grafu č. 8 vidíme jednotlivé postoje žáků a možné ovlivnění Covidovou pandemií. Otázka *Před Covidovou dobou pro mne byla rozhodující dojezdová vzdálenost do zaměstnání než výše finančního ohodnocení?* v odpovědích bylo zaznamenáno *určitě ano* u 10 žáků (9,9 %) *spíše ano* odpovídalo 27 žáků (26,7 %) u odpovědi *spíše ne* odpovídalo 45 žáků (44,6 %) a *určitě ne* 19 žáků (18,8 %). V otázce *V Covidové době pro mne je rozhodující dojezdová vzdálenost do zaměstnání než výše finančního ohodnocení?* odpověď *určitě ano* volilo 11 žáků (10,9 %) *spíše ano* 20 žáků (19,8 %) odpověď *spíše ne* volilo 48 žáků (47,5 %) a *určitě ne* 22 žáků (21,8 %). Pro většinu žáků není rozhodující dojezdová vzdálenost a Covidová pandemie se na tomto faktu výrazně neprojevila. V pandemii volilo odpověď *spíše ne* a *určitě ne* jen o 6 žáků (5,9 %) více než před pandemií.

Uplatnitelnost na trhu práce

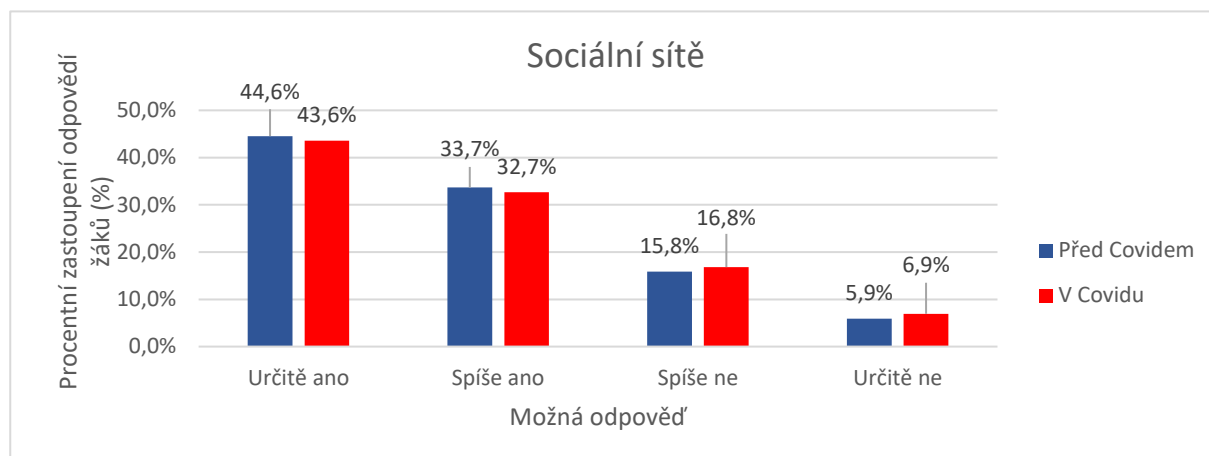

Graf č. 9: Uplatnitelnost na trhu práce (Zdroj: vlastní výzkum)

Volba povolání (řešerše 4.7) je důležitá fáze pro každého žáka, ale jaké bude mít nakonec zaměstnání, zda se bude s volbou shodovat či nikoli, není jednoduché určit. V dotazníku jde o zjištění, zda žáci volí povolání tak, aby byli především zaměstnání bez ohledu na finanční ohodnocení a jakým způsobem se na tomto rozhodování podepsala Covidová doba. *Před Covidovou dobou jsem volil/a povolání tak, abych byl/a především zaměstnán/a. Bez ohledu na finanční ohodnocení.* žáci odpovídali *určitě ano* 13 žáků (12,9 %) *spíše ano* 29 žáků (28,7 %) a odpověď *spíše ne* volilo 37 žáků (36,6 %) a *určitě ne* 22 žáků (21,8 %). *V Covidové době volím povolání tak, abych byl/a především zaměstnán/a. Bez ohledu na finanční ohodnocení.* byly odpovědi *určitě ano* u 10 žáků (9,9 %) *spíše ano* u 32 žáků (31,7 %) a u odpovědi *spíše ne* odpovědělo 41 žáků (40,6 %) a u odpovědi *určitě ne* 18 žáků (17,8 %). Většina žáků se nerozhoduje o volbě povolání tak, aby byli především zaměstnání bez ohledu na finanční ohodnocení. Z grafu č. 9 vyplývá, že při volbě povolání je důležitá výše finančního ohodnocení před skutečností, zda budou mít zaměstnání či ne.

3. Informační zdroje o volbě povolání

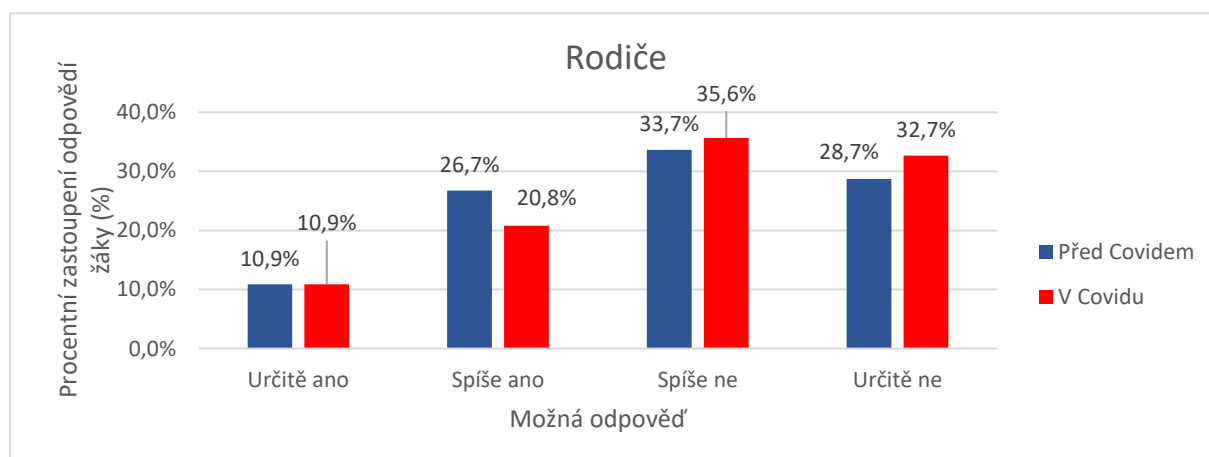
Sociální sítě

Graf č. 10: Sociální sítě (Zdroj: vlastní výzkum)

V dnešní době mohou žáci k volbě povolání využít celou řadu informačních zdrojů. Jedním z nich jsou sociální sítě, které jsou u žáků středních škol hojně využívány. Jak této možnosti využívají, znázorňuje graf č. 10. Otázky v dotazníku byly *Před Covidovou dobou jsem využíval/a k informacím o volbě povolání sociální sítě?* na tuto otázku volilo odpověď *určitě ano* 45 žáků (44,6 %) *spíše ano* 34 žáků (33,7 %). *Spíše ne* volilo 16 žáků (15,8 %) a *určitě ne* 6 žáků (5,9 %). U otázky *V Covidové době k informacím o volbě povolání využívám sociální sítě?* U této otázky odpověď *určitě ano* volilo 44 žáků (43,6 %) *spíše ano* 33 žáků (32,7 %) u odpovědi *spíše ne* volilo 17 žáků (16,8 %) a *určitě ne* 7 žáků (6,9 %). Souhrnně lze říci, že žáci využívají sociální sítě, jako zdroj informací k volbě povolání stejnou měrou před Covidovou dobou a v Covidové době. V Covidové době došlo k poklesu o pouhé 2 žáky (2 %). Preference k informacím na sociálních sítích nebyla téměř změněna.

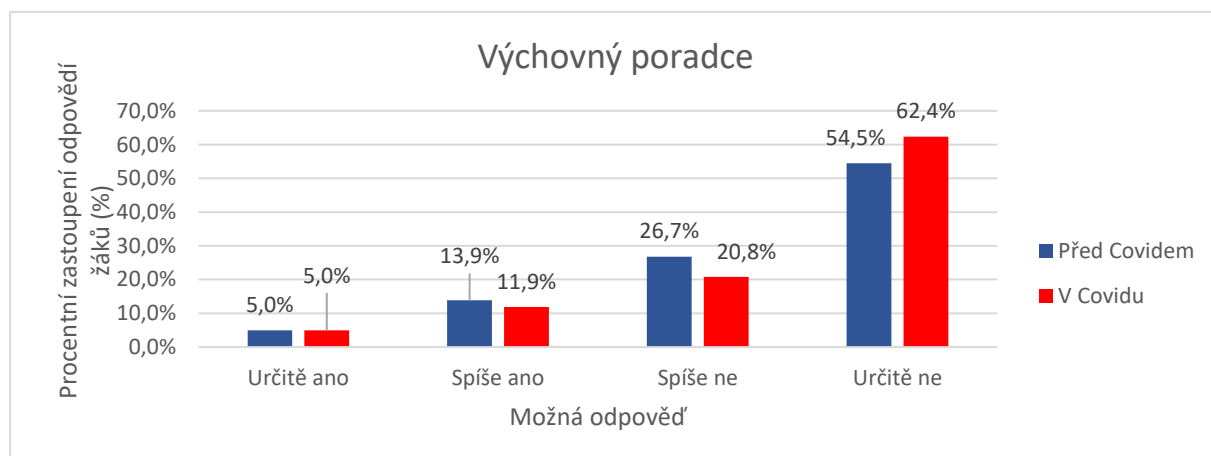
Rodiče

Graf č. 11: Rodiče (Zdroj: vlastní výzkum)

Rodiče jsou hlavní aktéři při odborném vzdělávání a vstupují do procesu volby povolání u svých potomků, jak se píše v rešeršní části 4.9. Jakým způsobem se žáci nechávají ovlivnit svými rodiči a zda tento trend ovlivnila Covidová pandemie, lze pozorovat v *grafu č. 11* na otázku *Před Covidovou dobou mě rodiče ovlivnili v rozhodování o volbě povolání?* odpovědělo *určitě ano* 11 žáků (10,9 %) *spíše ano* 27 žáků (26,7 %). Odpověď *spíše ne* volilo 34 žáků (33,7 %) a *určitě ne* 29 žáků (28,7 %). Odpovědi na otázku *V Covidové době mě rodiče ovlivňují v rozhodování o volbě povolání?* volilo odpověď *určitě ano* 11 žáků (10,9 %) *spíše ano* 21 žáků (20,8 %). Odpověď *spíše ne* volilo 36 žáků (35,6 %) a *určitě ne* 33 žáků (32,7 %). Z grafu vyplývá, že žáci nejsou ve volbě povolání ve větší míře ovlivňováni rodiči a Covidová doba na tom víceméně nic nezměnila. Což dokazuje minimální rozdíl 6 žáků (5,9 %) v odpovědích *spíše ne* a *určitě ne*, kdy takto odpovídalo před Covidem 63 žáků (62,4 %) a v Covidové pandemii 69 žáků (68,3 %).

Výchovný poradce

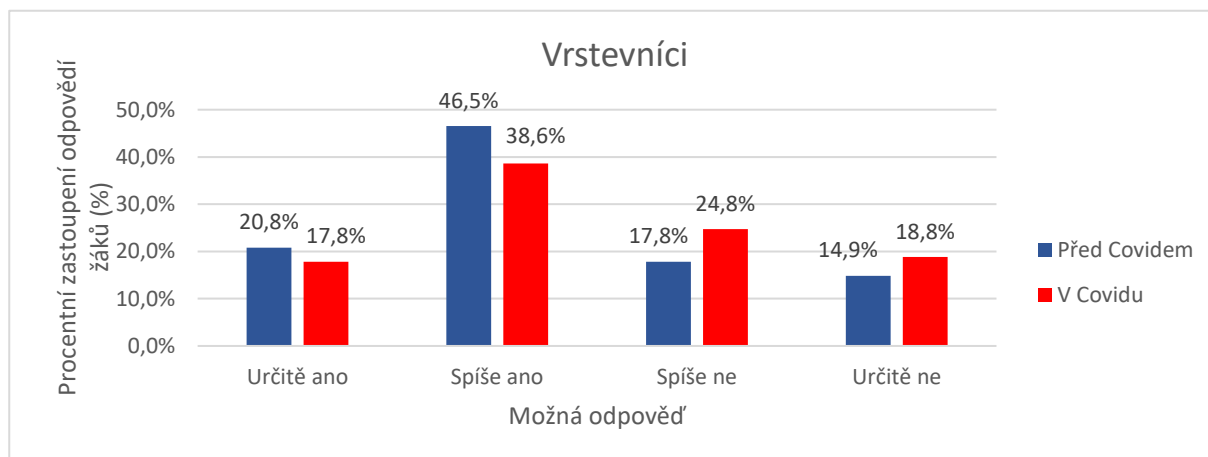
Graf č. 12: Výchovný poradce (Zdroj: vlastní výzkum)

Dalším aktérem při volbě povolání v odborném školství bývá výchovný poradce, který na základě vyhlášky (rešerše) naplňuje činnosti spojené s kariérovým poradenstvím. V rešeršní části je věnována kapitola 4.8 konkrétní náplni výchovného poradce v oblasti volby povolání. Zda žáci těchto poradenských možností využívají a v jaké míře vyobrazuje *graf č. 12*. Dále nám graf zprostředkuje vyobrazení, zda se tento stav změnil Covidovou pandemií. Na otázku *Před Covidovou dobou jsem k informacím o volbě povolání využíval/a konzultace s výchovným (kariérovým) poradcem?* volilo odpověď *určitě ano* 5 žáků (5 %) *spíše ano* 14 žáků (13,9 %) na otázku *spíše ne* 27 žáků (26,7 %) *určitě ne* 55 žáků (54,5 %). Odpovědi na otázku *V Covidové době využívám k informacím o volbě povolání konzultace s výchovným (kariérovým)*

poradcem? volilo 5 žáků (5%) *určitě ano* 12 žáků (11,9 %) *spíše ano*, odpověď *spíše ne* volilo 21 žáků (20,8 %) a *určitě ne* 63 žáků (62,4 %). Dochází k zjištění, že žáci k informacím při rozhodování o volbě povolání kariérového poradce prakticky nevyužívají. V Covidové době tuto možnost konzultovat svou volbu povolání využívalo ještě méně žáků. Před Covidovou dobou *spíše nevyužívalo* a *nevyužívalo* konzultace s výchovným poradcem 82 žáků (81,2 %) a v Covidové době se tato hodnota zvýšila o 2 žáky (2 %). Z grafu je patrný nárůst u odpovědi *určitě ne*, což lze přisoudit k osobní nepřítomnosti žáků ve školách.

Vrstevníci

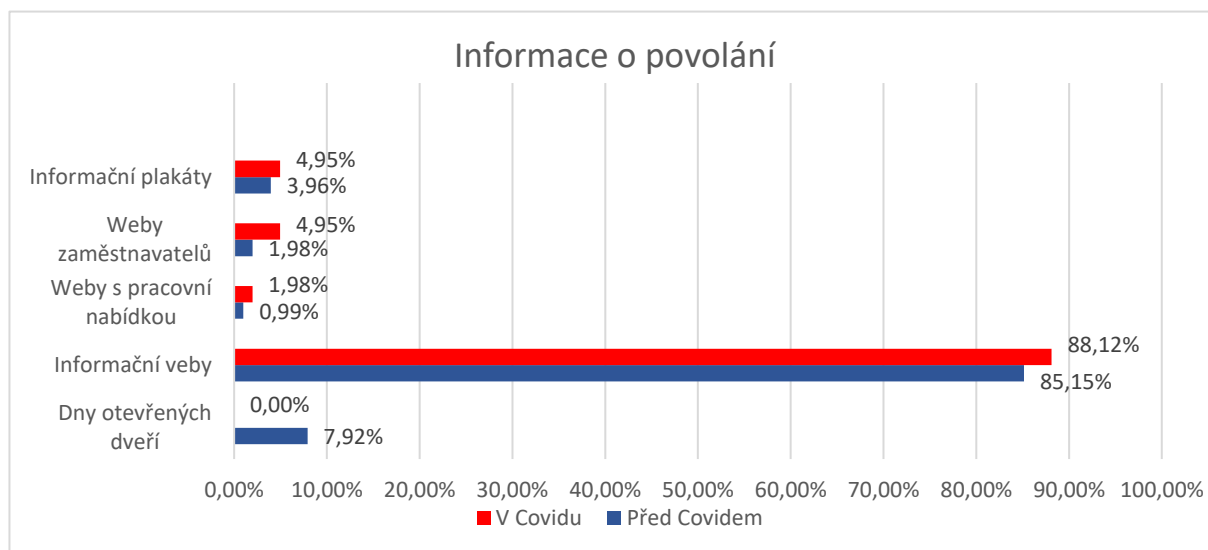
Žákům středních odborných škol je jednou z nejbližších sociálních skupin právě ta vrstevnická. I s vrstevníky je možnost řešit situaci volby povolání. Tomuto faktu je v rešeršní části věnována kapitola 4.9. Jakým způsobem žáci tuto možnost využívají, ukazuje *graf č. 13*.

Graf č. 13: Vrstevníci (Zdroj: vlastní výzkum)

Dále lze z grafu vyčíst před Covidovou a v Covidové době preferenci v této možnosti. Na otázku *Před Covidovou dobou jsem informace o volbě povolání řešil/a se svými vrstevníky?* volilo odpověď *určitě ano* 21 žáků (20,8 %) *Spíše ano* 47 žáků (46,5 %) a odpověď *spíše ne* volilo 18 žáků (17,8 %) a *určitě ne* 15 žáků (14,9 %). Na otázku *V Covidové době řeším informace o volbě povolání řešil/a se svými vrstevníky?* volilo odpověď *určitě ano* 18 žáků (17,8 %) *spíše ano* 39 žáků (38,6 %) a odpověď *spíše ne* 25 žáků (24,8 %) a *určitě ne* 19 žáků (18,8 %). Z grafu je patrné, že žáci se se svými vrstevníky na téma povolání baví. V Covidové době dochází k poklesu o 11 žáků (10,9 %), což bylo nejspíš zapříčiněno omezenými osobními kontakty mezi spolužáky.

Informace o povolání

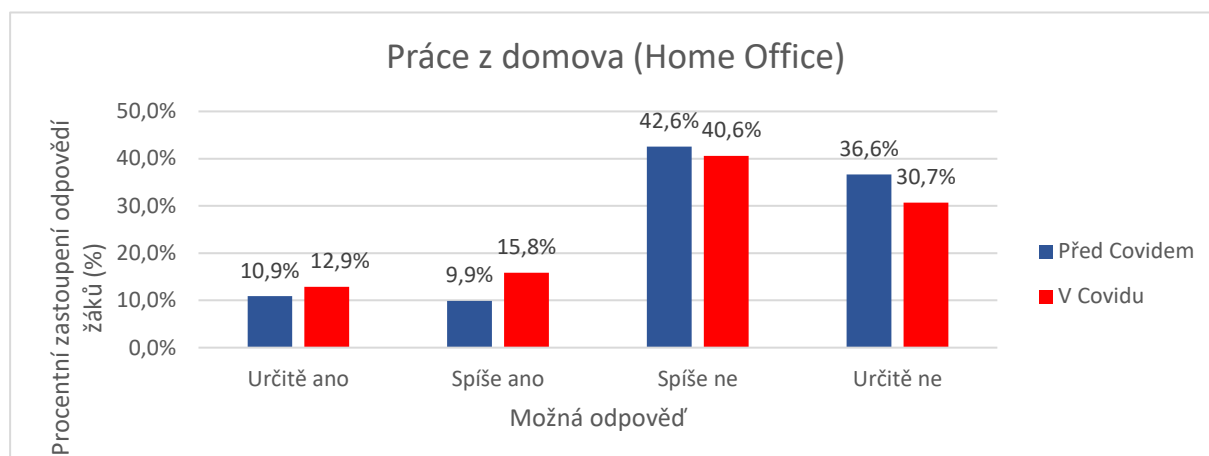

Graf č. 14: Informace o povolání (Zdroj: vlastní výzkum)

Informace jsou stěžejním faktorem při volbě povolání. Informačních zdrojů je celá řada. Záleží na žacích, ke kterým zdrojům informací se přikloní. Rešeršní část se zabývá informacemi k volbě povolání v kapitole 5.2. Jakým způsobem došlo ke změně preferencí při zjišťování informací k volbě povolání Covidovou dobou vypovídá graf č. 14. Na otázku *Před Covidovou dobou jsem využíval/a k informacím o volbě povolání?* volilo odpověď *informační plakáty* 4 žáci (3,96 %) *weby zaměstnavatelů* 2 žáci (1,98 %) *weby s pracovní nabídkou* 1 žák (0,99 %) *informační weby* volilo 86 žáků (85,15 %) a odpověď *dny otevřených dveří* volilo 8 žáků (7,92 %). Na otázku *v Covidové době k informacím o volbě povolání využívám?* volilo odpověď *informační plakáty* 5 žáků (4,95 %) *weby zaměstnavatelů* 5 žáků (4,95 %) *weby s pracovní nabídkou* 2 žáci (1,98 %) *informační weby* volilo 89 žáků (88,12 %) a odpověď *dny otevřených dveří* volilo 0 žáků (0,00 %). Z grafu vyplývá, že žáci při hledání informací k volbě povolání dávají přednost webovým informačním zdrojům, které nejsou nijak konkretizovány. Tento trend byl zaznamenán před pandemií a pandemie jej umocnila. Weby s pracovní nabídkou jsou nejméně využívaným zdrojem informací bez ohledu na dobu pandemie Covidu. Největší propad zaznamenala odpověď *dny otevřených dveří* před pandemií tuto možnost volilo 8 žáků (7,92 %) a v době pandemie nevolil tuto odpověď ani jeden z žáků.

4. Preference možnosti pracovat z domova

Práce z domova (Home Office)

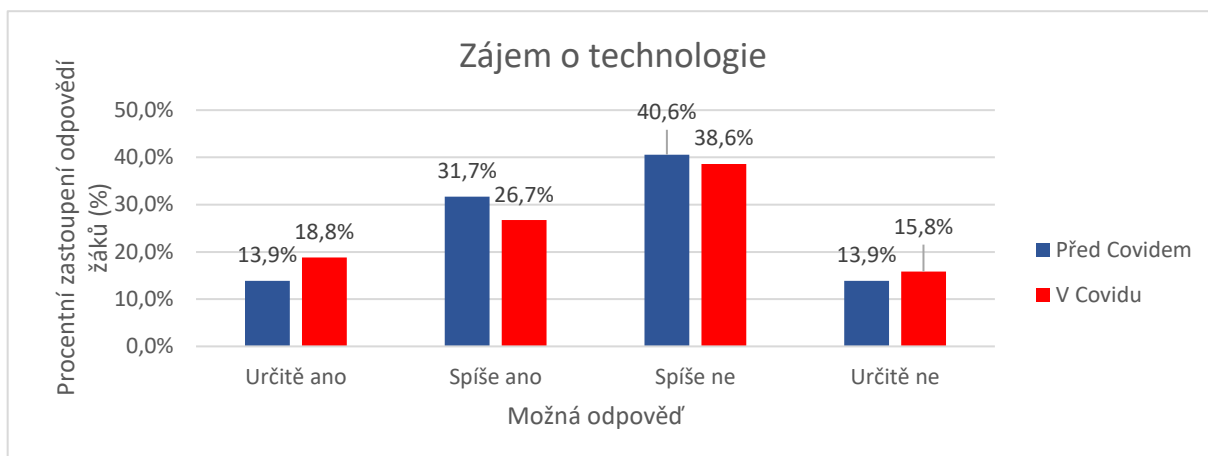
Graf č. 15: Práce z domova (Home Office) (Zdroj: vlastní výzkum)

Covidovou pandemií se rozmohla forma zaměstnání z domova, jakým způsobem k této možnosti přistupují žáci středních odborných škol, ukazuje graf č. 15. Na otázku *Před Covidovou dobou jsem preferoval/a při volbě povolání možnost Home Office?* volili odpověď *určitě ano* 11 žáků (10,9 %) *spíše ano* 10 žáků (9,9 %) a odpověď *spíše ne* 43 žáků (42,6 %) a *určitě ne* 37 žáků (36,6 %). Při otázce *V Covidové době preferuji při volbě povolání možnost Home Office?* volilo odpověď *určitě ano* 13 žáků (12,9 %) *spíše ano* 16 žáků (15,8 %) a *spíše ne* 41 žáků (40,6 %), *určitě ne* 31 žáků (30,7 %). Z grafu vyplývá, že žáci možnost práce z domova nepreferují a Covidová doba se na tomto trendu výrazně nepodepisuje. Odpověď *spíše ne* a *určitě ne* před Covidem volilo 80 žáků (79,2 %) a po Covidu tyto možnosti volilo 72 žáků (71,2 %). V období Covidu se k této volbě (možnost Home Office) přiklonilo tedy jen o 8 žáků (8 %) více.

5. Zájem o technologie a vliv distanční výuky na volbu povolání

Zájem o technologie

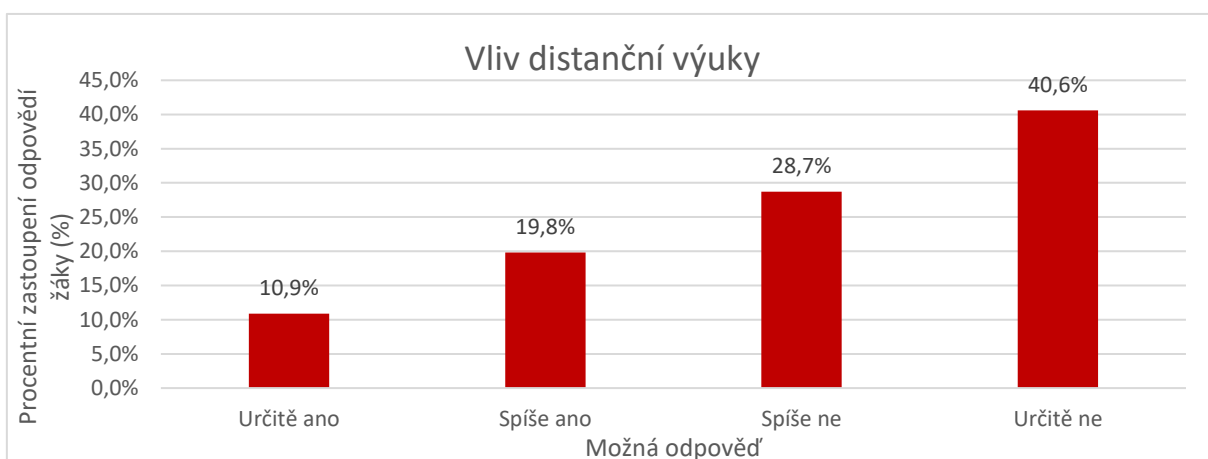
Technologie jsou pro žáky středních odborných škol důležitým hlediskem. Dochází k rychlému vývoji a modernizaci. Je vhodné zabývat se technologiemi v každém oboru a udržet krok s případnou modernizací. V grafu č. 16 vidíme, jak žáci technologie sledují při volbě povolání a jsou vyobrazeny i preference ve sledování s dopadem Covidové pandemie.

Graf č. 16: Zájem o technologie (Zdroj: vlastní výzkum)

Na otázku *Vývoj a změny v technologiích při volbě povolání mě před Covidovou dobou zajímaly?* volilo *určitě ano* 14 žáků (13,9%) *spíše ano* 32 žáků (31,7 %), odpovědi *spíše ne* odpovědělo 41 žáků (40,6 %) a *určitě ne* 14 žáků (13,9 %). Na otázku *Vývoj a změny v technologiích při volbě povolání mě v Covidové době zajímaly?* volilo odpověď *určitě ano* 19 žáků (18,8 %) *spíše ano* 27 (26,7 %) a odpověď *spíše ne* volilo 39 žáků (38,6 %) a *určitě ne* 16 žáků (15,8 %). Změny a vývoj technologií při volbě povolání část žáků 46 (45,5 %) zajímaly již před Covidovou dobou a v průběhu pandemie se počet žáků 46 (45,5 %) nezměnil.

Vliv distanční výuky

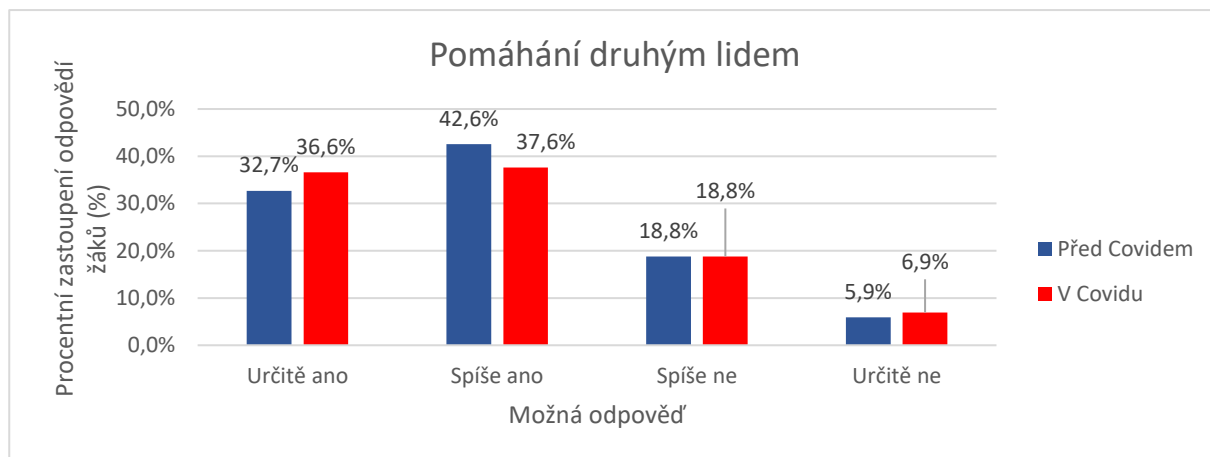
Graf č. 17: Vliv distanční výuky (Zdroj: vlastní výzkum)

Na otázku *Ovlivnila mou volbu povolání distanční (hybridní) výuka?* volilo *určitě ano* 11 žáků (10,9 %) *spíše ano* 20 žáků (19,8 %) a odpovědi *spíše ne* 29 žáků (28,7 %) *určitě ne* 41 žáků (40,6 %). Z grafu č. 17 vyplývá, že distanční výuka žáky při volbě povolání velkou měrou

neovlivnila. Pouze třetina 31 (30,7 %) žáků udává ovlivnění distanční výukou při volbě povolání.

6. Touha pomáhat druhým lidem a zdravotní riziko při volbě povolání

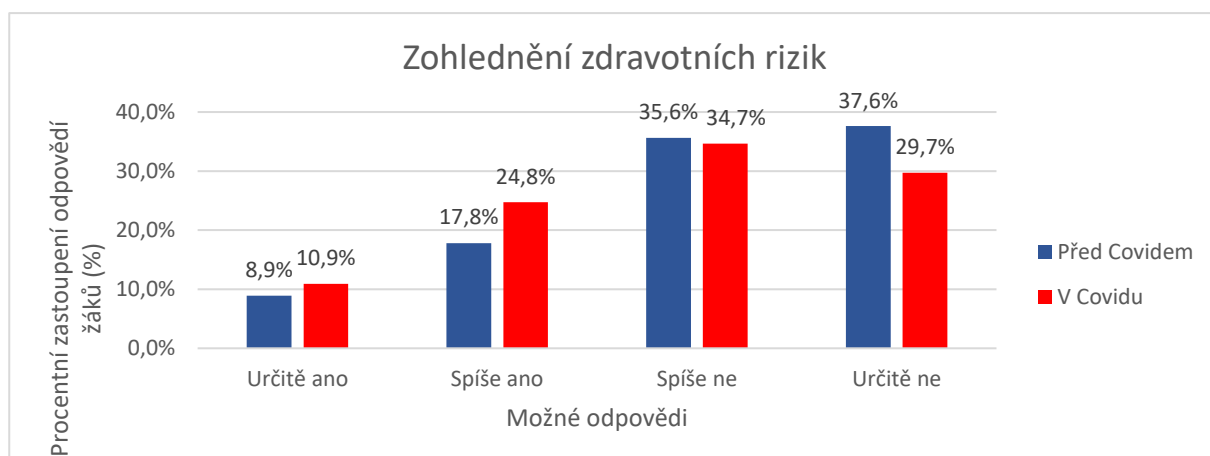
Pomáháním druhým lidem

Graf č. 18: Pomáháním druhým lidem (Zdroj: vlastní výzkum)

V grafu č. 18 vidíme, jaký měli žáci středních odborných škol postoj k volbě povolání v kontextu pomoci druhým lidem. Na otázku *Před Covidovou dobou jsem preferoval/a při volbě povolání pomáhat druhým lidem?* volilo odpověď *určitě ano* 33 žáků (32,7 %) *spíše ano* 43 žáků (42,6 %) odpověď *spíše ne* volilo 19 žáků (18,8 %) a *určitě ne* 6 žáků (5,9 %). Na otázku *V Covidové době preferuji při volbě povolání pomáhat druhým lidem?* volilo odpověď *určitě ano* 37 žáků (36,6 %), *spíše ano* 38 žáků (37,6 %) a odpověď *spíše ne* volilo 19 žáků (18,8 %) a *určitě ne* 7 žáků (6,9 %). U žáků středních odborných škol, jak vyplývá z grafu, je při volbě povolání důležité pomáhat druhým lidem a jejich volba povolání je tomu podřízena. Odpovídalo tak 76 žáků (75,3 %). Během pandemie se tento postoj změnil pouze nepatrně (74,2 %), jak dokládá rozdíl (1 žák - 1,1 %) v součtech kladných odpovědí.

Zohlednění zdravotních rizik

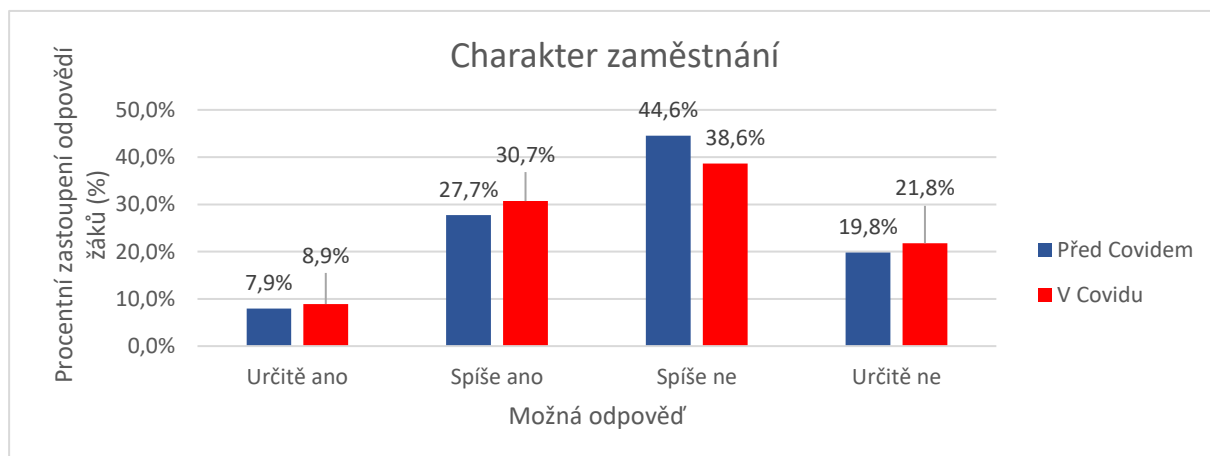

Graf č. 19: Zohlednění zdravotních rizik (Zdroj: vlastní výzkum)

Jakým způsobem zohledňují zdravotní riziko při volbě povolání žáci středních odborných škol, ukazuje graf č. 19. Na otázku *Zohledňoval/a jsem zdravotní riziko při volbě povolání před Covidovou dobou?* volilo odpověď *určitě ano* 9 žáků (8,9 %), *spíše ano* 18 žáků (17,8 %) a odpověď *spíše ne* volilo 36 žáků (35,6 %) a *určitě ne* 38 žáků (37,6 %). Na otázku *Zohledňoval/a jsem zdravotní riziko při volbě povolání v Covidové době?* volilo odpověď *určitě ano* 11 žáků (10,9 %), *spíše ano* 25 žáků (24,8 %) a odpověď *spíše ne* volilo 35 žáků (34,7 %) a *určitě ne* 30 žáků (29,7 %). Z grafu je patrné, že žáci velkým důrazem kládou na zohledňování zdravotních rizik při volbě povolání. Během pandemie lze v grafu sledovat výraznější změny u odpovědí *spíše ano* a *určitě ne*. K menším změnám dochází i u odpovědí *určitě ano* a *spíše ne*. Z toho je tedy zřejmé, že žáci začali v průběhu pandemie více zohledňovat zdravotní rizika při volbě povolání.

7. Charakter zaměstnání a setrvání v oboru

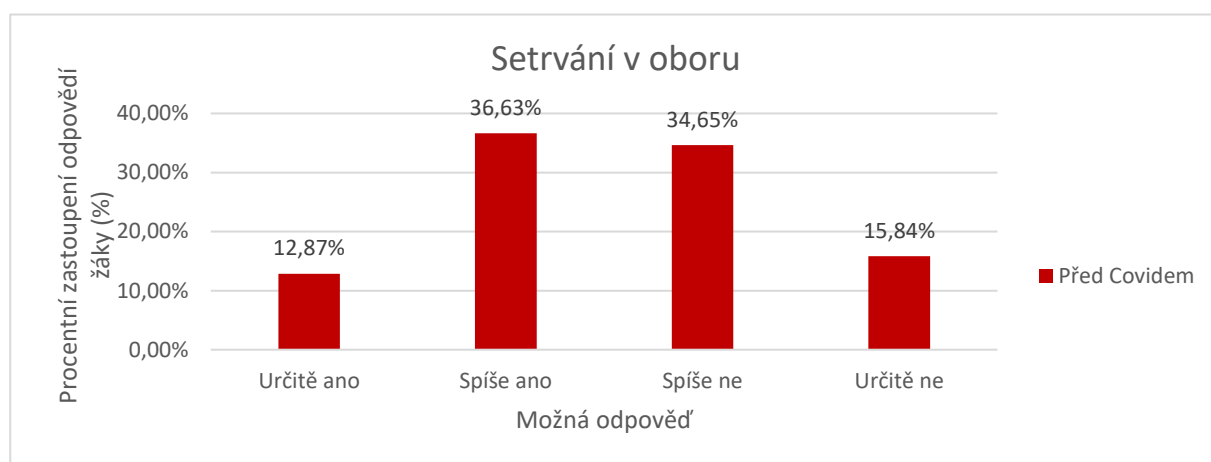
Charakter zaměstnání

Graf č. 20: Charakter zaměstnání (Zdroj: vlastní výzkum)

Žáci středních odborných škol mnohdy vidí ve svých rodinách, že pracovní úvazek bývá krátkodobého charakteru nebo se jedná o sezónní činnosti. Jaké mají preference žáci v této otázce vidíme v grafu č. 20 na otázku *Před Covidovou dobou jsem preferoval/a při volbě povolání možnost krátkodobého charakteru zaměstnání?* volilo odpověď *určitě ano* 8 žáků (7,9 %) *spíše ano* 28 žáků (27,7 %), odpověď *spíše ne* volilo 45 žáků (44,6 %) a *určitě ne* 20 žáků (19,8 %). Na otázku: *V Covidové době preferuji při volbě povolání možnost krátkodobého charakteru zaměstnání?* volilo odpověď *určitě ano* 9 žáků (8,9 %) a *spíše ano* 31 žáků (30,7 %) a odpověď *spíše ne* volilo 39 žáků (38,6 %) a *určitě ne* 22 žáků (21,8 %). Krátkodobý charakter zaměstnání žáci nepreferují. Covidová doba tento trend výrazně neproměnila.

Setrvání v oboru

Graf č. 21: Setrvání v oboru (Zdroj: vlastní výzkum)

Na otázku v grafu č. 21 *Covidová doba mne přesvědčila o setrvání v absolvovaném oboru?* volilo odpověď *určitě ano* 13 žáků (12,87 %), *spíše ano* 37 žáků (36,63 %), na odpověď *spíše ne* volilo 35 žáků (34,65 %) a *určitě ne* 16 žáků (15,84 %). Z grafu vyplývá, že žáci o setrvání v oboru, v kontextu Covidové doby, jsou rozděleni na skupinu s odpověďmi *určitě ano* a *spíše ano* 49,5 % a skupinu s odpověďmi *spíše ne* a *určitě ne* 50,49 %. Ovšem nejvíce respondentů se spíše chystá ve vybraném oboru setrvat - 37 žáků (36,63 %).

10.2 Rozhovory

Přepisy rozhovorů jsou kvalitativně zpracovány kvalitativní datovou analýzou QDA metodou otevřeného kódování. Rozhovory byly zpracovány pomocí softwarového programu Atlas.ti. Jedná se o prostředí, které bylo vyvinuto pro kvalitativní analýzu textových, grafických a audio dat.

Otevřené kódování je jednou z metod kvalitativního pedagogického výzkumu. Výhodou je jednoduchost a zároveň účinnost, tudíž může být využita v celé řadě kvalitativních výzkumů. Konkrétně se jedná o rozložení údajů, které jsou následně složeny novým způsobem. Text je rozložen na jednotky (významové celky), kterým je přiděleno jméno (kód). S přidělenými kódy dále výzkumník pracuje (Švaříček 2007).

Pro přehlednost při zpracování odpovědí z rozhovorů byla každé odpovědi přiřazena značka respondenta (viz tabulka č. 5) a číslo odpovědi.

Analýza rozhovorů

Po analytickém zpracování rozhovorů byly části rozhovorů, které spolu tematicky souvisí, rozděleny do vyšších kategorií: *Informace k volbě povolání, Svoboda a jistota (při volbě povolání), Vzdálenost a odměna, Zájem o finanční ohodnocení, Aktéři při rozhodování, Výuka a technologie, Altruismus, Rizika při setrvání v oboru, Preference při pandemii*. Každá kategorie má přiřazené kódy. Následně jsou kategorie popisovány níže.

Informace k volbě povolání

Kódy: *bavíte se s žáky, získávání informací, došlo ke změně*

Vyučující se vyjadřují, zda se s žáky o volbě povolání baví nebo tuto oblast propojují s výukou. Respondent A (2) odpovídá „S žáky se o volbě povolání nebavím.“ Dále se takto vyjádřili respondenti C (2) s odpovědí „Moc se s žáky na toto téma nebavím.“ A F (2) „Osobně se s žáky o jejich povolání nebavím, moc času na toto téma není, potřebuji stihnout probrat veškerou předepsanou látku. Myslím, že k těmto otázkám mají jiné možnosti, jak v rámci školy i mimo.“ Opačným způsobem se vyjádřili vyučující B (2) „Snažím se s žáky o povolání bavit v rámci průřezových témat a mezipředmětových vztahů.“, dále vyučující D (2) „S žáky se snažím o povolání bavit neustále...“ a E (2) „Snažím se o propojení výuky a uplatnění neustále... Bavíme se o podnicích, kam by mohli nastupovat po studiu.“ Vyučující se dále vyjadřují k získávání informací k volbě povolání žáky. V odpovědích převládá názor, že žáci v dnešní době využívají k informacím především internet D (2) „V dnešní době určitě internet, sociální sítě. Když se s žáky o volbě povolání bavím, snažím se je nasměrovat na užitečné weby.“, jeden z vyučujících zmiňuje jako možný zdroj informací rodiče F (2) „Na střední škole by už měli vědět, co chtějí dělat. Můžou se poradit s rodiči...“. Zda došlo ke změně při získávání informací o volbě povolání vlivem pandemie, se vyučující vyjádřili tak, že ke změně nedošlo. A (2) „Změnu nepozoruji.“, C (2) „U některých žáků možná ke změně došlo, ale vlastně nevím...“, F (2) „... tak ani nevím, zda nastává nějaká změna“. Z odpovědí vybraných vyučujících vyplývá, že polovina se s žáky na téma volby povolání nebaví a nijak ho nezahrnuje do výuky. V otázce zdroje informací se shodují, že nejvíce využívají žáci internet anebo sociální sítě. Vyučující se rozhodně domnívají, že ke změně vlivem Covidové pandemie u žáků nedošlo.

Svoboda a jistota (při volbě povolání)

Kódy: svoboda v rozhodování, jistí svou volbou povolání

Posouzení svobody ve volbě povolání vyučující hodnotí tímto způsobem. Respondent A (3) odpovídá: „*To se těžko posuzuje. Někdo se necítí svobodný za žádné situace. Bez ohledu na situaci. A někteří naopak. Myslím, že se nezměnilo nic...*“ B (3) „*Určitě se žáci mohli svobodněji rozhodnout před pandemií.*“ a E (3) „*Domnívám se, že před Covidovou dobou měli žáci rozhodování o volbě povolání snazší. Nemuseli zohledňovat situaci, která Covidem nastala.*“ sdílejí podobný názor. C (3) „*Každý žák má svou míru svobody, nemyslím si, že by na tom něco Covid změnil. Volbu také každý uskuteční jinak, na základě konkrétní situace.*“ A respondent D (3) má odlišný názor „*Svobody mají žáci někdy až moc. Ze samotné svobodné vůle rozhodnutí se pro nic nerozhodnou. Covid to nijak neovlivnil.*“. Obdobný názor vyřknul respondent F (3) „*Nezměnila... Svobodu chtějí, ale jen takovou, která je v jejich prospěch.*“. K jistotě při volbě povolání u žáků se vyučující vyjádřili: A (3) „*U některých žáků lze pozorovat, že si nejsou jistí, zda si zvolili správně, ale to je dlouhodobý trend u mládeže.*“, B (3) „*Pokud jde o gastro obory, tak se tomuto oboru žáci rádi věnovali. Věděli, že uplatnění budou mít. Myslím, že tou pandemií ztratili jistotu ve svou volbu, ale časem se to určitě zlepší.*“, respondent C (3) vyjádřil nejistotu takto: „*O jistotě volby asi nemůžu hovořit.*“ Velice negativně hodnotí jistotu ve volbě povolání u žáků respondent D (3) „*Jistota ve volbě? Někteří žáci si nejsou jistí ani tím, proč navštěvují naši školu.*“. Odlišný názor zastává vyučující E (3) „*Volbou si jsou jistí jen někteří žáci. Jsou to ti, co přesně vědí, kam směřují, mají jasně stanovený cíl ve svém povolání.*“, respondent F (3) se vyjadřuje velmi skepticky: „*...jestli jsou si žáci jistí svou volbou? Dnešní mládež přemýšlí jiným způsobem. Nehledají jistotu. (myslím v povolání).*“. Celkově se vyučující domnívají, že se o svobodě při volbě povolání u žáků hovořit nedá. Vyjadřují domněnku, že si žáci myslí, že mají omezenou svobodu, ale ne vždy v souvislosti s pandemií. Negativní vliv pandemie při jistotě ve volbě povolání vyjadřují jen dva respondenti. Ostatní pozorují nejistotu u žáků dlouhodobě, tedy již před Covidovou pandemií.

Vzdálenost a odměna

Kódy: dojezdová vzdálenost, výše odměny, možnost Home Office

Vyučující vyjadřovali své domněnky při rozhodování žáků v dojezdové vzdálenosti do zaměstnání. Respondenti A (4) „*Nejspíš to neřeší, ale chtějí pohodu v blízkosti domova.*“. Odpověď respondenta B (4) je vztažena k oblasti vzdělávání „*Jak který žák, ale u těchto oborů se předpokládá, že se za práci bude cestovat.*“, C (4) „*Všeobecně bych řekla, že nejsou moc ochotni překonávat překážky proto, aby se měli lépe.*“, D (4) „*Myslím si, že žáci nechtějí daleko dojíždět, raději se uskromní.*“ Částečně odlišný názor zastává E (4) „*Pokud vědí, co chtějí v životě dělat. Jsou smíření i s delším dojížděním. Některým žákům je to jedno, především pohodu.*“ Respondent F (4) nedokáže posoudit, jak se žáci rozhodují na základě dojezdové vzdálenosti a odpovídá: „*To nevím.*“. Postoje žáků k ochotě dojíždět delší vzdálenost za lépe hodnocením zaměstnáním komentovali respondenti takto: A (4) „*U některých cílevědomých žáků si dokáží představit delší dojíždění a lepší výdělků a pracovní post. Záleží na vnitřní motivaci. Nemyslím si, že by to Covid ovlivnil.*“, B (4) „*Výdělků jsou různé, dle lokality, prestiže podniku atd. Žáci vědí, že se pokud budou šikovni a pracovití mohou přijít k pěkným výdělkům.*“. Respondent E (4) odpovídá: „*Pozoruji, že někteří žáci by byli ochotni dojíždět kus cesty, protože budou dělat práci, která je baví a nemusí přinášet nutně vyšší výdělek, ale pocit uspokojení. Ve spojitosti s Covidem nevidím dlouhodobé změny.*“. Zcela negativní postoj zastává respondent F (4) „*To nevím. Kdo by chtěl dojíždět dobrovolně. To těch více peněz projede. Asi by to muselo být za mnohanásobně vyšší plat...*“. Dále se respondenti vyjádřili k možnosti žáků využívat při volbě povolání Home Office. A (4) „*Tak možná Home Office by bylo ideální řešením, ale to není pro každého.*“. Respondenti B (4) „*Home Office v našem oboru moc nelze uplatnit. Leda, že by se někdo věnoval nějakému poradenství v gastro světě...*“ a E (4) „*Ten Home Office lze uplatnit jen v některých případech, ale proč toho nevyužít. To víte, v zemědělství je to spíše o činnostech v terénu, ale umím si představit nějakou část (administrativu) vykonávat od PC z domova. Záleží na pracovním zařazení...*“, vztahují své odpovědi ke konkrétním vzdělávacím oborům. Vyučující D (4) „*Home Office, záleží na jedinci, introvert by byl asi rád. Většina žáků po osobním odloučení vlivem distanční výuky vyhledává kolektiv, tudíž práce z domova by je asi nenaplňovala.*“.

Vyučující se domnívají, že většina žáků nechce překonávat větší dojezdovou vzdálenost do zaměstnání i kdyby za to měli více peněz. Někteří vyučující se domnívají, že by žáci Home Office

nevolili, protože jejich obor tuto formu víceméně neumožňuje. Část vyučujících tvrdí, že si žáci v době Covidové pandemie užili domácího prostředí dostatečně a preferují volbu povolání tak, aby byli v kolektivu.

Zájem o finanční ohodnocení

Kódy: *finanční ohodnocení, míra zájmu*

Vyučující vnímají postoje žáků v dané problematice tímto způsobem. A (5) „*O finanční ohodnocení se zajímají dost.*“ B (5) „*Určitě se zajímali...*“. C (5) „*Asi ne, žáci, kteří jsou pod financemi rodičů, si nejspíš toto hledisko nepřipouštějí. Jiné to bude u těch, kteří mají vlastní příjmy z brigád.*“ Vyučující D (5) „*U žáků, kteří vědí, co chtějí a mají jasno ve volbě povolání je určitě otázka financí namísto a určitě se zajímají, možná i po pandemii trochu více. No, ale u žáků, kteří nemají jasno, o povolání a životě, bych neřekl, že finance zohledňují. U některých žáků pozoruji, že neznají tu správnou hodnotu peněz. A netuší jaké úsilí je potřeba vynaložit pro finanční zajištění.*“ a E (5) „*Řekla bych, že se budou zajímat ti žáci s cílem... Ostatním žákům to bude jedno. Změnu pandemií Covidu nepozoruji.*“ má podobný názor. A zcela svérázný přístup má k této problematice respondent F (5) „*Nástupní platy by chtěli vysoké, ale nějak si nedokážou představit, že nejdříve by měli ukázat, co umí. S tím nemá Covid co dělat. To jsou vzory z rodiny...*“. Polovina dotázaných vyučujících se domnívá, že se všichni žáci velmi zajímají o finanční ohodnocení bez ohledu na Covidovou pandemii. A zbytek vyučujících se domnívá, že o míru finančního ohodnocení se zajímají žáci s jasným cílem, anebo ti, kteří si již sáhli na práci.

Aktéři při rozhodování

Kódy: *rodiče, poradenské zařízení, vrstevníci, vliv Covidu*

Co si myslí vyučující o využívání aktérů při volbě povolání žáky. A (6) „*Rodiče by měli hrát roli, ale nesetkávám se s tím.*“, B (6) „*Žáci se určitě s rodiči radí a nechávají si poradit, možná, že teď v době pandemie i více diskutují o povolání.*“, C (6) „*Byla bych ráda, kdyby rodiče svou roli zastávali a ne jen ve volbě povolání, ale celkově ve vztahu škola, žák, rodič. Asi se tak neděje a pandemií to nebude...*“. D (6) „*Měli by umět svému potomkovi ve volbě povolání poradit. Covid tomu možná napomohl, protože rodiče trávili více času se svými dětmi a byl čas se o takových tématech bavit.*“. Nevyhraněným názorem se vyjádřil respondent E (6) „*Nevím, jak se žáci s rodiči baví o povolání, ale všeobecně komunikace v rodinách vážne a to se dost*

odráží na celé společnosti. Možná Covidová pandemie a karantény, izolace donutily rodiče s dětmi více komunikovat, tím jak byli pořád pospolu...“ a F (6) „Rodiče by asi měli vědět nejlépe, je to jejich úloha. Jak už jsem říkal... Možná, že Covid dopomohl k větším debatám při společně tráveném času v izolaci.“. Zaznamenané odpovědi ke kódu poradenské zařízení jsou: A (6) „Výchovný poradce k těmto záležitostem nebývá využit. Žáci asi ani neví, že ho s touto záležitostí mohou oslovit. Ale to asi nebude chyba žáků...“, B (6) „S tím školským poradcem si nejsem jistá, nevím.“, C (6) „Zda žáci využívají poradce? Nevím. Víím, že poradci toho mají na práci dost a s touto otázkou by měl pomáhat někdo jiný, třeba již zmínění rodiče.“. Vyučující D (6) má odlišný přístup k výchovnému (kariérovému) poradenství „Jak už jsem zmiňoval, konzultace s poradcem žákům doporučuji, ale většinou se na to netváří. Ze zpětné vazby od kolegyně víím, že žáci se sní o povolání a kariérovém přístupu nebaví.“ a další zcela odlišný přístup má E (6) „Na poradenské školské pracoviště se nespolehám a s žáky tuto otázku řeším sama, jak už jsem uváděla.“ a další jedinečnou odpověď jsem získal od vyučujícího F (6) „Školní poradce má dost práce s žáky, kteří mají SPU, řeší záškoláctví atd... Ale jestli má řešit i volbu povolání? Ani nevím. Nedokážu říci, zda této možnosti využívají, jestli to vůbec vědí. Já to také nevěděl...“. Postoj žáků k vrstevníkům jako aktérům při volbě povolání uvádějí pouze někteří z dotazovaných vyučujících. A (6) „S vrstevníky se zaručeně baví o tom, co chtějí dělat, ale nejsem přesvědčena o tom, že by si radili...“, B (6) „Tak mezi sebou se o povolání určitě baví, radí si. Předávají si zkušenosti, které získali na praxích.“, C (6) „Společná komunikace mezi sebou nejspíš probíhá, ale jak je funkční netuším.“, D (6) „Vrstevníci určitě hrají zásadní roli. Sdílejí názory a to je důležité. Myslím, že zrovna tohle Covid nepokazil.“. Dle názoru vyučujících hrají rodiče do jisté míry svou roli ve volbě povolání u žáků. Většina vyučujících si myslí, že vlivem pandemie mohlo dojít k lepší komunikaci mezi rodiči a žáky. Vyučující F se domnívá, že by rodiče měli hrát největší roli při volbě povolání. Ani jeden z vyučujících jasně neuvědomil, že by žáci využívali možnosti školského poradenství při volbě povolání. Jeden z vyučujících ani nevěděl, že mohou žáci výchovného poradce využít ke konzultaci k volbě povolání. Vyučující A a C si nejsou jisti o funkčnosti komunikace mezi vrstevníky v rámci volby povolání. Naopak vyučující B a D si myslí, že komunikace mezi vrstevníky je přínosná. Ostatní vyučující vrstevníky jako aktéry při volbě povolání neuvádí. Celkově mohla Covidová pandemie dopomoci k lepší komunikaci s rodiči.

Výuka a technologie

Kódy: *distanční výuka, technologie*

Vliv distanční výuky u žáků na volbu povolání hodnotí vyučující následovně. A (7) „Myslím, že tato skutečnost žáky neovlivnila. Určitě ne natolik, aby změnili postoj k volbě povolání.“, B (7) „Nejspíš ne...“, C (7) „...v ohledu volby povolání nejspíš ne.“, F (7) „Nevím, já se o tom s nimi nebavím...“. Pouze jediný respondent uvedl odlišnou odpověď E (7) „Některé žáky ano. Ovlivnění v kontextu opakování ročníku, které by nemuselo být, kdyby nebylo Covidu a distančního vzdělávání. Tím pak docházelo k jiné volbě povolání.“. Změna zájmu o technologie u žáků byla vyučujícími popsána takto: A (7) „Domnívám se, že většina žáků se o technologie ve svém zvoleném povolání nezajímá.“ B (7) „...všeobecně se o technologie zajímají, ale nejsou to vždy technologie spojené s povoláním. Zásadní změnu nepozoruji.“, C (7) „Nevím..“. Další respondent D (7) se domnívá, že „jen u žáků, kteří mají osobní zájem o technologie. Jinak ne.“. Nejkladnější postoj má E (7) „...si myslím, že se žáci o technologie zajímají, rádi je využívají. Také bylo vidět, že používání PC ve větší míře v Covidové době nepřinášelo žákům problémy, tedy po technické stránce. Vnímání PC bylo automatické.“ Respondenti A, B, C, si nemyslí, že by výrazně distanční výuka ovlivnila volbu povolání u žáků. Naopak respondent E se domnívá, že k ovlivnění došlo z důvodu opakování ročníku v důsledku distanční výuky za Covidové pandemie, a tak mohlo u žáků dojít ke změně volby povolání. Respondent F neví. O zvýšeném zájmu o technologie při volbě povolání pojednává respondent E. O zvýšení zájmu o technologie u části žáků hovoří respondent A a D. Zásadní změnu nepozoruje respondent B a respondent C neví. Celkově z výpovědí respondentů lze říci, že distanční výuka neměla u žáků zásadní vliv na volbu povolání a zásadně nebyl ani zvýšen zájem o technologie.

Altruismus

Kódy: *rozhodnutí, pomáhání druhým, změna pandemií*

Na otázku změny rozhodování pomáhat druhým lidem ovlivněním Covidové pandemie odpovídají respondenti následovně. A (8) „Ti co pomáhat chtěli, tak budou. Ti co nechtěli, tak určitě nebyli Covidovou dobou přesvědčeni o pomáhání druhým.“. Respondentka B (8) odpověď vztahuje k oboru „Žáci v oborech služeb vlastně pomáhají všichni a ke změně nedochází. Pomáhají tím, že se o nás starají...“. Respondenti C (8) „Tak v té době, kdy pandemie byla tím hlavním, se projevovala pomoc u mnoha žáků, ale zda tento stav přetrvá, netuším.“

Nejspíš ne. Jednali pod tlakem společnosti – pomáhal každý, tak já také.“, D (8) *„V pandemii pomáhali všichni. Zda jim to vydrží, netuším.“* a E (8) *„Všeobecně bych řekla, že se žáci naučili více naslouchat druhým lidem a jsou ochotní poskytnout pomoc. Celkově byla velká solidarita mezi lidmi, ale zda se nevytratí, to netuším.“* sdílí podobné názory na problematiku. Kontroverzní názor zastává F (8) *„Myslím, že dnes je každý sám za sebe. Pokud si někdo vybral obor pomáhacích povolání, tak s pomocí druhým určitě počítá. Nevím, zda se Covid projevil, co změnil.“*. Z výpovědí respondentů lze pozorovat, že u žáků nedošlo k nárůstu zájmu o pomáhací profese vlivem Covidové pandemie. Vyučující se domnívají, že Covidová doba neměla zásadní vliv na zvýšení zájmu, ale pozorovali, že během pandemie začali žáci nezištně pomáhat druhým lidem bez ohledu na volbu povolání.

Rizika při setrvání v oboru

Kódy: zdravotní rizika, setrvání v oboru

Zda došlo u žáků ke změnám při posuzování zdravotních rizik při jejich volbě povolání, respondenti odpovídají A (9) *„Žáci si zatím žádná zdravotní rizika nepřipouštějí.“*, B (9) *„Zdravotní rizika nejspíš žáci neposuzují...“*, C (9) *„Myslím, že ne.“*, D (9) *„Domnívám se, že ne. Ohled zdravotního rizika si žáci na střední škole tak nepřipouštějí.“*, E (9) *„U žáků, které učím, bych řekla, že zdravotní rizika nevnímají.“*, F (9) *„Nejspíš nedošlo. Žáci to asi neřeší.“*. Jestli měla vliv pandemie na setrvání v oboru, se vyjadřují vyučující následovně: A (9) *„Je možné, že někteří žáci se na základě pandemie rozhodnou pro jiný obor, ale to se dělo vždy.“*, C (9) *„Setrvání v oboru je proměnlivé, to se všeobecně ví, ale já to u žáků nesleduji...“*, D (9) *„...vždy se najde žák, který z oboru uteče... Pandemií to možná trochu zakolísalo. Jinak myslím, že se jedná o setrvalý stav.“*, E (9) *„Někdo v oboru zůstane někdo ne. Ovlivnění pandemií bych neviděla...“*, F (9) *„V oboru nikdy nezůstanou všichni...“*. Respondentka B (9) zastává jiný názor a sděluje *„Někteří žáci mají obavy, že neseženou práci ve svém oboru, ale vzdávat se oblíbeného oboru nechtějí...“*. Ve většině případů zdravotní rizika žáci při volbě povolání neřeší a někteří vyučující si myslí, že je to vlivem věku žáků. A nemyslí si, že by měla Covidová pandemie na tuto skutečnost vliv. K problematice setrvání v oboru se většina vyučujících vyjadřuje stejným způsobem tedy, že k určitým změnám při volbě povolání u žáků dochází stále a Covidová pandemie neměla vliv.

Preference při pandemii

Kódy: změna preferencí, volba povolání, Covidová pandemie

Vyučující sdělují, zda došlo k nějakým změnám v globálním pohledu na preference při volbě povolání vlivem Covidové pandemie u žáků. A (10) „Myslím, že se toho moc nezměnilo....“, B (10) „Nejspíš velkou změnu v preferencích nezaznamenávám. Určité vychýlení nastávalo v roce 2020 a 2021. Ale nynější postoje jsou obdobné době před rokem 2020.“, C (10) „Nedomnívám se, že by se něco zásadního změnilo. Preference jsou nejspíš ustálené. Pokud žák ví, co chce dělat, tak to dělat bude a někteří žáci ani nikdy nepřijdou na tu správnou činnost.“, D (10) „K velkým změnám v preferencích nedochází. Možná by žáci měli jiný názor.“, E (10) „...Spousta lidí se zamýšlela nad událostmi, které se děly. Jednali odlišně oproti době před Covidem. Tak právě možná díky tomuto zamýšlení budou mít žáci jiné preference...“, F (10) „Vzhledem k tomu, že se o tom s žáky nebavím, tak nevím, zda se preference změnili, možná na nějakou dobu ano. Záleží na prostředí, ze kterého žáci jsou. Ale opravdu nevím.“. Z odpovědí vyučujících vyplývá, že k velkým změnám v preferencích u žáků nedošlo. Jeden z respondentů si myslí, že došlo k určitému vychýlení v letech 2020 a 2021, ale nyní, jsou postoje obdobné jako před pandemií. Další respondentka se domnívá, že na základě Covidové pandemie došlo k zamýšlení, a to by mohlo mít vliv na změnu preferencí u žáků při volbě povolání. Někteří vyučující si myslí, že se žáci staví k životu nezodpovědně, neví, co chtějí a spoléhají se na rodiče, což vyučující nepřikládají na vrub pandemii.

11 Závěr

Základní cíl výzkumu byl naplněn porovnáním preferencí při volbě povolání v kontextu možného ovlivnění Covidovou dobou u žáků středních odborných škol. Došlo k naplnění i dílčích cílů. Výzkum ukazuje, že k výrazným změnám v preferencích u žáků středních odborných škol vlivem Covidové pandemie nedošlo. Tento názor byl zaznamenán i u vyučujících.

Výzkum byl založen na dvou rovinách. Kvantitativní metodě, při které docházelo k vyhodnocování dotazníkového šetření, které probíhalo na středních odborných školách v Karlovarském kraji. Dotazníky byly elektronicky rozesílány na školy, šlo tedy o náhodný výběr žáků, tak jak se k nim odkazy dostávaly. návratnost byla ustálená na počtu 101 respondentů. S tímto údajem bylo pracováno po celou dobu zpracování. Dále byly uskutečňovány rozhovory s vyučujícími na středních odborných školách v témže kraji. Výběr vyučujících byl zcela náhodný. Celkem bylo získáno šest rozhovorů, které byly zpracovávány kvalitativní datovou analýzou. Výsledky obou metod byly po vyhodnocení komparovány.

Předpoklad výzkumu ve změně preferencí při volbě povolání v ohledech celkové změny volby povolání Covidovou dobou se nepotvrdil, což vypovídá *graf č. 2*. Většina žáků 74 (73 %) nevidí důvod ke změnám při volbě povolání. K předpokládané změně ve svobodě při volbě povolání během Covidu došlo, jak vypovídá *graf č. 3*. Žáci se cítili při své volbě více nesvobodni. Dále došlo k předpokládané změně i v ohledu obtížnosti při volbě povolání. Téměř tři čtvrtě žáků uvedlo, že pro ně byla volba povolání před Covidovou dobou snazší, což dokládá *graf č. 4*. A předpoklad změny v jistotě ve volbě povolání se potvrdil, během Covidové doby jistota ve volbě povolání výrazně klesla, o čemž hovoří *graf č. 5*. Předpoklady změn ve finančních ohledech a dojezdové vzdálenosti Covidovou dobou nenastaly, tuto skutečnost potvrzují *grafy č. 6, 7, 8*. Předpokládaná změna ve využití aktérů při volbě povolání nenastala u využití rodičů jako zdroje informací při volbě povolání (*graf č. 11*), kdežto u výchovných poradců a vrstevníku ke změně vlivem Covidové pandemie došlo, a to ke snížení využívání těchto aktérů při volbě povolání, jak dokládají *grafy č. 12, 13*. Předpoklad o zanedbatelné změně preferencí v informačních zdrojích se potvrdil (*graf č. 14*). Realizovaným výzkumem lze zodpovědět výzkumné otázky: *Došlo ke změně preferencí při volbě povolání Covidovou pandemií?* V dotazníkovém šetření z odpovědí žáků, na totožné otázky v době před Covidem a v Covidu, nebyly výrazné rozdíly. Z toho vyplývá, že k výrazným změnám preferencí při volbě povolání

v Covidové pandemii nedošlo. Jak se celkově žáci cítili při volbě povolání v Covidové době? V Covidové době se žáci cítili nejistě, nesvobodně a volba povolání jim činila větší obtíže. *Jakým způsobem vnímají změnu preferencí u žáků v Covidové době vyučující?* Většina vyučujících se domnívá, že se preference žáků při volbě povolání v Covidové době nezměnily.

Z výzkumu lze vyčíst při porovnávání odpovědí od žáků a vyučujících, že v otázkách informačních zdrojů a možností se odpovědi od obou dotazovaných skupin shodují. V otázkách jistoty a svobody při volbě povolání se dotazované skupiny neshodují. Žáci udávali snížení svobody a jistoty při volbě povolání až během Covidové pandemie, kdežto někteří vyučující už toto snížení pozorují dlouhodobě.

Skupiny se shodují ve volbě možnosti Home Office, vyučující si myslí o žácích, že nepreferují tuto možnost a žáci tuto jejich domněnku svými odpověďmi potvrzují. Ovšem v otázkách financí a dojezdové vzdálenosti do zaměstnání se odpovědi rozcházejí.

V otázkách zájmu o finanční ohodnocení při volbě povolání žáci odpovídali, že tento ukazatel pro ně není rozhodující, ale vyučující si myslí, že žáky výše finančního ohodnocení velmi zajímá. A Covidová pandemie na tento ohled neměla vliv.

Žáci odpovídali, že při volbě povolání nejsou ovlivňováni rodiči a to před i v Covidové době. Naopak vyučující se domnívají, že pandemie mohla mít pozitivní vliv na komunikaci mezi rodiči a žáky a ti je tak mohli více využívat jako zdroj informací k volbě povolání. Domněnka vyučujících, že žáci při volbě povolání nevyužívají kariérového poradce, se shoduje s odpověďmi žáků.

V otázkách technologií při volbě povolání se vyučující domnívají, že se u žáků neprojevuje zásadní změna v zájmu o technologie vlivem Covidové pandemie. Z odpovědí žáků lze vyčíst, že zájem o technologie se vlivem Covidové pandemie nezměnil. Dotazované skupiny se v tomto ohledu shodují.

Vyučující se domnívají, že u žáků vlivem pandemie nedošlo k nárůstu zájmu o pomáhačí profese. A z odpovědí žáků vyplývá, že zájem o pomáhačí profese byl v průběhu pandemie téměř stejný jako před pandemií. Během pandemie žáci začali více zohledňovat zdravotní rizika při volbě povolání. Vyučující si ovšem myslí, že žáci zdravotní rizika při volbě povolání neřeší a Covidová pandemie na tuto skutečnost neměla vliv.

V otázkách preferencí při volbě povolání se obě skupiny shodují na tom, že k žádným výrazným změnám v důsledku Covidu nedošlo. K nejvýraznější neshodě u žáků a vyučujících při volbě povolání došlo v otázkách finančního ohodnocení. Na tyto otázky žáci odpovídali, že tento ukazatel pro ně není rozhodující, ale vyučující si myslí, že žáky výše finančního ohodnocení velmi zajímá. A Covidová pandemie na tento ohled neměla vliv.

Světové výzkumy během pandemie Covidu se zabývaly především dopady na duševní zdraví dětí a mládeže, jak se můžeme dočíst například ve výzkumu: A qualitative study of child and adolescent mental health during the COVID-19 pandemic in Ireland, kde se uvádí, že s uzavíráním škol a domácí karanténou během Covidové pandemie došlo k negativnímu ovlivnění psychické pohody u mladých lidí a v důsledku toho se zvýšil pocit úzkosti a osamělosti (O'SULLIVAN 2021).

A další výzkum, Career practitioners' response to career development concerns in the time of COVID-19, zde se karierní odborníci se věnují duševnímu zdraví a pohodě v období Covidové pandemie u svých klientů. K narušení duševního zdraví docházelo vlivem změn pracovních podmínek a nejednoznačností v kariéře. Větší počet karierních poradců by mohl mít lepší dopad na psychiku zaměstnanců. Protože by se svými klienty řešili problémy pracovní, a tím i socioekonomické (OSBORN 2022).

Světové výzkumy se věnují obdobným dopadům Covidové pandemie, ale nikoliv ve vztahu k volbě povolání a změně preferencí u žáků středních odborných škol.

Z výzkumu vyplynuly zajímavé skutečnosti, které nejsou v oblasti školství příznivé. Překvapujícím zjištěním je nedostatečné využívání výchovného (kariérového) poradce při volbě povolání. Ukázalo se, že žáci této možnosti nevyužívali před Covidovou dobou a v Covidové době se nezáměr ještě zvýšil. Toto zjištění dokládá *graf č. 12*. Bohužel se projevila skutečnost nevědomosti o využití těchto služeb v rámci školy i u některých vyučujících, jak odpovídal respondent F (6) v kapitole *Aktéři při rozhodování* v téže kapitole odpovídá další respondent A (6) z řad vyučujících, že ani neví, zda žáci tuší, že mohou tuto službu využít.

Dalším překvapujícím zjištěním je nespolupráce žáka a rodiče v oblasti volby povolání. Výzkum ukazuje na malé ovlivnění žáků rodiči při volbě povolání. Domnívám se, že překvapujícím faktorem v pozitivním smyslu je neovlivnění volby povolání Covidovou pandemií *graf č. 11*. Z výsledků může být zážející jednostrannost informačních zdrojů v oblasti volby povolání, ale to není překvapujícím zjištěním. To, že dnešní žáci využívají nejvíce

internetu, je každému jasné. Zajímavé je zjištění, že žáci příliš nesledují finanční ohodnocení při volbě povolání a Covidová doba na tomto trendu nic nezměnila.

Využitelnost výsledků v praxi konkrétního výzkumu bych viděl především ve školách. Pedagogičtí zaměstnanci středních odborných škol by na základě výsledků mohli uskutečňovat větší míru osvěty při otázkách o volbě povolání. Osvěta by měla probíhat i u samotných pedagogů, aby věděli, kdo konkrétně tuto otázku v rámci školy řeší. Výsledky by nebylo od věci zveřejnit rodičům žáků, aby se seznámili, jakým způsobem jejich potomci přistupují k volbě povolání. Z výsledků by bylo také vhodné pro celkové uvědomění zveřejnit, jakou mají žáci při volbě povolání jistotu a jak se cítí svobodní. Na základě zjištěných výsledků zájmu o technologie bych doporučoval středním odborným školám pracovat na zvýšení zájmu o toto odvětví u žáků. Především v konkrétním oboru vzdělání.

Rezervy spočívaly v návratnosti a anonymitě dotazníkového šetření. Další rezervou se jeví nemožnost ověření objektivitu odpovídajících.

Dalšími možnostmi a pokračováním ve výzkumu by bylo možné pokračování a rozšíření z krajské úrovně na celorepublikovou. Další možností prohloubení výzkumu by mohlo být zahrnutí devátých ročníků základních škol.

12 Seznam použitých informačních zdrojů

- BĚLOHLÁVEK, František. *Organizační chování: jak se každý den chovají spolupracovníci, nadřízení, podřízení, obchodní partneři či zákazníci*. Olomouc: Rubico, 1996. Učebnice pro každého (Rubico). ISBN 80-858-3909-1.
- BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie pro střední školy a vyšší odborné školy*. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-716-8304-3.
- ČAČKA, Otto. *Nástin psychologie: pro doplňující pedagogické studium*. 1. Brno: Paido, 2002. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-731-5016-6.
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- ČÁP, Jan, Věra ČECHOVÁ a Marie ROZSYPALOVÁ. *Psychologie: obecná psychologie pro střední pedagogické školy*. 1. Praha: H&H, 1998. ISBN 80-860-2236-6.
- ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. *Vývoj učňovského školství v Československu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 179 s.
- FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.
- FRYČ, Jindřich, Zuzana MATUŠKOVÁ, Pavla KATZOVÁ, et al. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030*. 1. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4.

- GILLERNOVÁ, Ilona. *Základy psychologie, sociologie: základy společenských věd : pro střední školy*. Vyd. 3., upr. Praha: Fortuna, 2001. Základy společenských věd. ISBN 80-716-8749-9.

- HANUŠOVÁ, Marie. *Psychologie pro poradce: textová studijní opora*. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství, 2014. ISBN 978-80-213-2456-5.

- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.

- HLAĐO, Petr, Lucia KVASKOVÁ, Lenka HLOUŠKOVÁ, Bohumíra LAZAROVÁ, Stanislav JEŽEK, Libor JUHAŇÁK a Petr MACEK. *Kariérová adaptabilita: její podoby, proměny, souvislosti a role v životě mladých dospělých procházejících středním odborným vzděláním*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2020. ISBN 978-80-210-9666-0.

- HLAĐO, Petr. *Profesní orientace adolescentů*. 1. Brno: Konvoj, 2012. ISBN 978-80-7302-165-8.

- HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. 1. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3704-1.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

- KANTOROVÁ, Jana. *Školní klima na školách poskytujících střední vzdělání s výučním listem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80244-4799-5.

- KOPECKÁ, Ilona. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. Praha: Grada, 2011-. ISBN 978-80-247-3876-5.

- KUBAL, Michal a Vojtěch GIBIŠ. *Pandemie*. 1. Praha: Kniha Zlin, 2020. IN. ISBN 978-80-7662-047-6.

- KUBAL, Michal a Vojtěch GIBIŠ. *Pandemie: anatomie krize*. 1. Praha: Kniha Zlin, 2021. IN. ISBN 978-80-7662-241-8.

- LEBEDA, Tomáš, Jakub LYSEK, Daniel MAREK, et al. Zpráva - Karlovarský kraj: výsledky žáků, nerovnosti, struktura a charakteristika soustavy, faktory ovlivňující vzdělávací výsledky. 1. Praha: Česká školní inspekce, 2020. ISBN 978-80-88087-30-4.

- MELGOSA, Julián. *Žít naplno: kniha o dospívání*. 2. vyd. Praha: Advent-Orion, 2003. Život a zdraví (Advent-Orion). ISBN 80-717-2601-X.

- OSBORN, Debra S, Seth C. W HAYDEN, Laura Reid MARKS, Tristen HYATT, Denise SAUNDERS a James P SAMPSON. Career practitioners' response to career development concerns in the time of COVID-19. *The Career development quarterly* [online]. Hoboken: John Wiley, 2022, **70**(1), 52-66 [cit. 2022-04-08]. ISSN 0889-4019. Dostupné z: doi:10.1002/cdq.12283

- O'SULLIVAN, Katriona, Serena CLARK, Amy MCGRANE, Nicole ROCK, Lydia BURKE, Neasa BOYLE, Natasha JOKSIMOVIC a Kevin MARSHALL. A qualitative study of child and adolescent mental health during the COVID-19 pandemic in Ireland. *International journal of environmental research and public health* [online]. BASEL: MDPI, 2021, **18**(3), 1-15 [cit. 2022-04-09]. ISSN 1661-7827. Dostupné z: doi:10.3390/ijerph18031062

- PROCHÁZKA, Roman. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. 1. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4451-3.

- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

- PRŮCHA, Jan. *Oborné školství a odborné vzdělávání*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 219n. l. ISBN 978-807598-158-5.

- ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. 1. Praha: Informatorium, 2003. ISBN 80-733-3014-8.

- ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80262-0532-6.

- SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. 1. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-021-2.

- SLAVÍK, Milan a Ivan MILLER. *Oborová didaktika pro zemědělství, lesnictví a příbuzné obory: textová studijní opora - součást modulu řízeného samostudia pro učitelství odborných předmětů*. Vyd. 3., přeprac. V Praze: Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství, 2012. ISBN 978-80-213-2277-6.

- SUPER, D. E. A Life-Span, Life-Space Approach to Career Sevelopment. *Journal of Vocational Behavior*, 180, Vol. 16, No. 3, s. 282-296.

- SVOBODOVÁ, Dagmar. *Profesní poradenství: vybrané kapitoly*. 1. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5092-7.

- ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2019. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-5511-3.

- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1.* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

- VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele. 2.* Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

Elektronické zdroje

- ČERMÁKOVÁ, Barbora, Štěpán KMENT a Karel GARGULÁK. Dopady uzavření škol kvůli pandemii koronaviru: logický model. *EDUin* [online]. Praha: EDUin, o. p. s, 2020, 2020, s. 1-9 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: https://www.eduin.cz/wp-content/uploads/2020/08/Dopady_uzavreni skol_pandemie_koronaviru.pdf
- *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2020 - 2024* [online]. Karlovy Vary: Krajský úřad Karlovarského kraje, 2020 [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: <http://www.kvkskoly.cz/manazer/dokumenty/Stranky/dlouhodoby-zamer-vzdelavani.aspx>
- DRAHOŇOVSKÁ, Petra. Profil kariérových poradců a témata, která řeší na základních a středních školách. *Národní pedagogický institut* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2011 [cit. 2021-12-06]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Rady/Clanek/7-4-06>
- KAŠPAROVÁ, Jana. *Metodika tvorby školních vzdělávacích programů SOŠ a SOU*. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-05-3. Dostupné na: http://www.nuov.cz/uploads/KURIKULUM/Methodika_tvorby_svp_web_a_cd.pdf
- ROZVOJ KARIÉROVÉHO PORADENSTVÍ VČETNĚ PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ. *NUV* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: https://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti_decizni_sfera/AKTUALIZACE_2020/2020_Karipo_IV_podrobne_pojeti_oblasti_intervence_aktualizace.pdf
- Statistická ročenka: Karlovarského kraje. *Český statistický úřad* [online]. Karlovy Vary: Český statistický úřad, 2020, 2020 [cit. 2021-12-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/121871259/33008320.pdf/837389c1-8e21-41d0-a730-3e17f5983b5d?version=1.17>

- World Health Organization: Koronavirové onemocnění (COVID-19). *World Health Organization* [online]. Švýcarsko - Ženeva: World Health Organization, 2022, 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1

Seznam tabulek

Seznam tabulek

Tabulka č. 1.....	15
Tabulka č. 2.....	16
Tabulka č. 3.....	16
Tabulka č. 4.....	43
Tabulka č. 5.....	44

Seznam grafů

Seznam grafů

Graf č. 1	43
Graf č. 2	45
Graf č. 3	46
Graf č. 4	46
Graf č. 5	47
Graf č. 6	48
Graf č. 7	48
Graf č. 8	49
Graf č. 9	50
Graf č. 10	51
Graf č. 11	51
Graf č. 12.....	52
Graf č. 13	53
Graf č. 14.....	54
Graf č. 15.....	55
Graf č. 16.....	56
Graf č. 17.....	56
Graf č. 18.....	57
Graf č. 19.....	58
Graf č. 20.....	58
Graf č. 21.....	59

Seznam příloh

Příloha č. 1 Dotazník rozesílaný do škol

Příloha č. 2 Rozhovor